

KUIFJE IN CO

Het begint al in de ambassade: de zwarte madame aan het loket eist honderd frank voor de afgifte van een simpel aanvraagformulier. Als ik om een ontvangstbewijs verzoek, haalt ze de schouders op en lacht schaapachtig: 'Ça, on ne donne pas.'

Ik probeer een visum te versieren voor een reis naar Kinshasa, de hoofdstad van de République Démocratique du Congo, het vroegere Zaïre, het nóg vroegere Belgisch Congo. Enkele weken geleden is het staats-hoofd, Mzee (wijze oude man, red.) Laurent Désiré Kabila na een aanslag in het Palais du Marbre aan zijn schotwonden bezweken. Tussen de radiocommentaren uit Kinshasa herkende ik één stem: die van mijn vroegere studievriend Ludo Martens.

Ik ontmoette Martens voor het eerst halfweg de goddelijke jaren zestig, in het gebouw van het KVHV (Koninklijk Vlaams Hoogstudenten Verbond) in de Leuvense Krakenstraat, terwijl op de pick-up constant 'Like a Rolling Stone' van Bob Dylan draaide. Op dat KVHV was net een generatiewissel aan de gang: de oude bonzen maakten plaats voor mensen als Walter De Bock, Paul Goossens, Herwig Lerouge, Kris Merckx en boven alles

marginaliteit. Tien jaar geleden had ik hem nog eens geïnterviewd over zijn Wonderjaren; hij bleek zich toen vooral om de problematiek van de derde wereld te bekommeren. In 1992 schreef hij een boek over Abo, de vrouw van de Congolese revolutionaire strijder Pierre Mulele. Twee jaar later volgde zijn magnum opus: 'Een andere kijk op Stalin', een 350 pagina's dik werkstuk waarin Martens zich in alle mogelijke bochten

Minister Yerodia: 'U komt mi

Ludo Martens, superbrein en meestertacticus van wat later zou uitgroeien tot de linkse beweging.

In 1966 liepen we samen in provopak door Leuven. We hielden happenings en scholden het klootjesvolk uit. Toen Martens, die hoofdredacteur was van het KVHV-blad 'Ons Leven', een themanummer over seks maakte, werd hij van de universiteit getrap. Hij verhuisde naar de Rijksuniversiteit Gent en zette er de politieke strijd voort. In 1970 brak in Limburg de grote mijnstaking uit. Martens verliet voorgoed de universiteit en stichtte, samen met Kris Merckx, het onvolprezen *Amada*, in 1978 omgedoopt tot *Partij van de Arbeid*.

Met de jaren verwaterde bij de studenten de linkse reflex. Martens belandde met zijn partij in de

wringt om vadtje Josef Vissarionovitsj te rehabiliteren en alle 'medialeugens' over hem te weerleggen: nee, Stalin was geen totalitaire dictator geweest, nee, de brave man had géén 12 miljoen goelag-doden op zijn geweten, enzovoort, enzovoort.

En nu, plotseling, *out from the bush*, bleek Ludo in Kinshasa te zijn uitgegroeid tot de Congo-autoriteit. Enig rondvragen leerde mij een onwaarschijnlijk verhaal: Ludo Martens zou in Kinshasa een goede vriend en de persoonlijke adviseur van president Laurent Désiré Kabila zijn geweest. De knipselmap over Congo leverde weinig op, maar enkele telefoontjes naar de PvdA zetten mij op het goede spoor. En toen had ik hem plotseling aan de lijn, krakend en met zeer veel echo, maar toch:

onmiskenaar Ludo Martens.

'Kom maar af! Het is hiér dat geschiedenis wordt geschreven, niet in het bleke België. Onvoorstelbaar wat voor imbeciliteiten er in de Europese pers over Congo worden verkocht. Het zal je deugd doen eens kennis te maken met *de realiteit*.'

Nu had ik toevallig net voor mezelf uitgemaakt dat er hoognoedig wat geschaafd diende te worden aan mijn zo goed als afgestorven idealisme of engagement of hoe u het ook wilt noemen. Een stevige *kick* in zijn marxistisch-leninistische ass, dát was wat deze door de Nasdaq en andere burgerlijke verlokkingen deerlijk verwekelijkte Oudere Jongere broodnodig had.

En aldus geschiedde.

Hotel 'In de hond'

Je raakt niet zomaar in Kinshasa. Een economy-ticket kost vijftigduizend frank. Je moet naar het *Tropisch Instituut* in Antwerpen voor een spuit tegen de gele koorts 'waarna je mogelijk enkele flinke koortsaanvallen mag verwachten', en een nieuwsoortige malariapil waarmee je 'veertien procent kans hebt dat je er binnen het uur doodziek van wordt.' Verder hangt de Sabena-pilotenstaking als een zwaard van Damocles boven mijn project.

Maar het avontuur lonkt, en dus sleep ik me enkele dagen later ijlend van de koorts naar Zaventem, met een plunjzak vol ongetwijfeld 'opruierende' videocassettes die een vriendelijke mijnheer van de PvdA mij te elfder ure verzocht heeft voor Ludo mee te nemen.

IN OOG MET HET MONSTER

In het vliegtuig ben ik één van de weinige blanken. Overal grote, dure zwarten in smetteloze pakken, met geblonken schoenen en gouden uurwerken. Na acht uur vliegen smakt de Airbus tegen het tarmac van de internationale luchthaven van N'Djili, op een flinke speerworp van Kinshasa. De hitte overweldigt me: zweet barst uit al mijn poriën en een zwoele wind strijkt door mijn haar. Ik ben één van de eersten bij de paspoortcontrole en bereid me mentaal voor om de 20 videocassettes straks voorbij de douane te smokkelen.

Maar dat blijkt niet nodig: mijn gastheer staat mij, babbelend met de *chef de section*, op te wachten. We vallen elkaar wat onwennig om de hals: echte vrienden zijn we nooit geweest, en ik ben nooit tot zijn Kerk toegetreden. Maar ik heb wel altijd respect gehad voor zijn intelligentie, zijn halsstarrigheid en zijn consequent gedrag: van de vele tientallen kennissen die ooit lid van Amada of de PvdA waren, is hij de enige die niet heeft gekozen voor een gemakkelijk leven. Vele rode ex-kameraden doen vandaag de dag wat lacherig over wat zij liefst van al als een *jeugdzone* omschrijven, en suizen vervolgens gezwind in hun nieuwe BMW naar

Mevrouw Martens pakt mijn handbagage, Ludo mijn plunjezak, en zo wandelen wij dwars door alle controles naar buiten.

Honderd meter verder staat een witte Mercedes geparkeerd, met aan het stuur monsieur Aristide en naast hem monsieur Sylvestre. De komende week zullen Aristide en Sylvestre 24 uur per dag ter beschikking staan om Martens en mezelf te brengen waar wij maar willen. Bovendien blijkt monsieur Sylvestre politieagent te zijn, wat bij overvallen of schietpartijen weleens nuttig zou kunnen blijken. Met Mira tussen ons in glijden wij door de tropennacht, op weg naar de 25 kilometer verder gelegen hoofstad.

Even voor het echte centrum verlaten we het asfalt en slaan rechtsaf, een aarden weg in, met putten van een halve meter diep. Grote vlakken water, stille getuigen van het regenseizoen, weerkaatsen het licht van de koplampen. Dit soort route kraakt iedere auto in enkele weken. Opzij van de weg zitten zwarte mama's bij het licht van olielampen gebakken deegbolletjes met pili-pili te verkopen. Martens blijkt midden in een volkse buurt van Kinshasa te wonen. We stoppen voor een grote

zwarte poort. Twee lijfwachten maken open en de auto rijdt de binnenplaats op.

Het huis van Martens is een vierkante doos met een pannendak erop, ommuurd en van een kleine tuin voorzien. 'Voor Kinshasa is dit ongehoorde luxe,' broemt Martens, terwijl hij mijn bagage naar binnen sleept. We treden een grote kale ruimte binnen, met in het midden een ronde tafel en vier stoelen en tegen de wanden twee keer twee tafels met wit formicablad, de ene bezaaid met boeken, de andere vol informaticamateriaal. Ik blader door de huislectuur: **Marx, Mao, Engels**. En vanzelfsprekend ook **Lenin: 'De l'Intelligentsia', Editions du Progrès, Moscou 1983, imprimé en Union Soviétique**. Voorwaar! Onze gastheer heeft zijn fratsen nog altijd niet verleerd.

Mira zorgt voor twee literflessen ijskoud Primusbier, en al drinkende ontvouwt Ludo het programma dat hij voor mij heeft uitgedokterd. Ik heb hem *carte blanche* gegeven, om de simple reden dat 1) je in Kinshasa niemand te spreken krijgt zonder de juiste introductie, en 2) hij, Ludo Martens, zonder het allicht te beseffen, de komende week zelf mijn studieobject nummer één zal zijn.

Ik wil weten wat hem drijft, hoe hij leeft en vooral, hoe hij zich in de kringen rond de vermoorde president beweegt.

Een halfuur later word ik naar mijn kamer geleid. Ik heb Cuba, Cambodja en Marokko meege maakt, maar dit hondenhok slaat alles. De vloer is plakkertig en vuil, het bed gammel, het raam heeft geen muggengaas en mag dus niet open. Kasten of kapstokken ontbreken. De deur blijkt ooit te zijn opengebroken en kan niet meer op slot. Een zwerm malariamuggen vliegt rond het kale peertje in het midden van het plafond. Het is er kokend heet en de lucht ruikt bedorven.

Ik slof naar de badkamer en draai de douchekraan open. Enkele druppels water vallen uit de sproeikop; daarna niets meer. *Manque de pression*, zo blijkt later. Een spiegel is er niet. Het deksel van de wc-pot ontbreekt. In de douchebak kleven enkele gele klodders. Snot? Rochels? Sperma?

Nou goed, Ludo, ik klaag niet. *A la guerre comme à la guerre*. Ik weet dat de arme negertjes zielsblij zouden zijn met dit aards paradijs. En zoals gezegd: we doen dit voor de goede zaak.

Ik prop mijn antimuggentoe-

mij arresteren, neem ik aan?'

de rechtbank, het parlement of de ondernemingsraad.

Ludo Martens is niet alleen. Aan zijn arm hangt een ravissante Congolese *belle*, die Mira blijkt te heten en mij een multiculturele snok aan mijn *pinballs* geeft. Ze heeft de ogen van een ree, de soepele tred van een jachtluipaard en een kont die alleen te bezingen valt in jambische alexandrijnen, bij voorkeur in het Lingala.

Als een agent van de *Sûreté Nationale* mij om enige identificatie vraagt, grijpt Ludo Martens naar zijn portefeuille en haalt er een in achten gevouwen, tot op de draad versleten vod papier uit, dat hij plechtig openvouwt. De agent werpt er een blik op, verbleekt, slaat de hakken tegen elkaar en saluëert: '*Je ne savais pas que ce monsieur était avec vous, Camarade Ludo!*'

27 februari 2001

stelletje, trouwe bondgenoot van vele omzwervingen, in het stopcontact, ga op mijn rug liggen en val in slaap.

Op bezoek bij de duivel

De volgende ochtend wordt er hard op mijn deur gebonsd. Het is Ludo Martens. 'Opstaan! Over een halfuur moeten wij bij Yerodia zijn.'

Aan de keukentafel bespreken wij het komende interview. In België wordt Yerodia Abdoulaye Ndombasi, voormalig minister van Buitenlandse Zaken en huidig minister van Onderwijs, afgeschilderd als een monster. Op 3 juli 2000 vaardigde ons land een internationaal aanhoudingsbevel tegen hem uit wegens 'het in een radiotoespraak aanzetten tot racisme en genocide tegen de Tutsi's.'

HUMO 43

KUIFJE IN CONGO

➤ Yerodia deed zijn gewraakte uitspraak op 5 augustus 1998, tijdens een offensief op Kinshasa vanuit Boma en Matadi door Congolese rebellen en Rwandese troepen. De aanval werd door de regering-Kabila onder andere gecounterd met een haatcampagne tegen 'de agressoren'. Verscheidene radiozenders lanceerden oproepen om de vijand zonder genade af te slachten.

In november 1998 dienden familieleden van vermoorde Rwandese Tutsi's bij het Brusselse parket een klacht in tegen Yerodia. Zij zwaaiden met citaten uit de Congolese propagandamachinerie. De Belgische onderzoeksrechter **Damien Vandermeersch** vond de feiten zwaar genoeg om een internationaal aanhoudingsbevel tegen minister Yerodia uit te schrijven. De kernvraag was, en blijft: *Wat heeft Yerodia precies gezegd?* Heeft hij de bevolking opgeroepen zich tegen de bezetter te verzetten? Of heeft hij koudweg bevolen 'iedere Tutsi' af te slachten?

Enkele maanden geleden kwam vice-premier Louis Michel zwaar onder vuur te liggen omdat hij op 17 juni Yerodia nog in Brussel ontvingen had. De beslissing tot het uitschrijven van het aanhoudingsbevel bleek al op 11 april genomen te zijn, maar werd pas uitvoerbaar verklaard daags na Michels terugkeer van een bezoek aan Congo. Michel heeft altijd beweerd dat hij niet vóór 6 juni op de hoogte was van de aanklacht.

Een en ander zorgde voor een enorme rel, zowel in België als in Congo. Kabila koos het zekere voor het onzekere en plaatste Yerodia over van Buitenlandse Zaken naar Onderwijs. Yerodia van zijn kant, altijd in voor enig spektakel, kondigde aan dat hij een schade-eis tegen België zou indienen 'groter dan wat de Amerikaanse sigarettenfabrikanten aan hun slachtoffers moeten betalen'.

Ook uit Humo's onverbiddelijke knipselmap komt Yerodia naar voren als een rare snuiter. In 1965 was hij betrokken bij de opstand van de Simba's, die indertijd half Congo veroverden. Hij was een jeugdvriend van Kabila en stond samen op de foto met Che Guevara toen die een bezoek aan het Congolese maquis bracht. Lange tijd woonde Yerodia in Parijs, waar hij behoorde tot de intieme kring

rond de Franse filosoof en psychoanalyticus Jacques Lacan. Volgens **Aubert Mukendi**, de man die in 1997 president Kabila's eerste keus was voor de functie van kabinetschef maar uiteindelijk wegens prostaatkanker diende af te haken ten voordele van Yerodia, is Yerodia 'onvoorstelbaar dom en impulsief... un bonhomme qui raconte vraiment du n'importe quoi'. Voor vele Belgen is Yerodia 'het monster', 'de duivel in persoon', de 'smerige ophitsers tot genocide'.

Welwel. Ik ben benieuwd.

De Mercedes van monsieur Aristide en monsieur Sylvestre rijdt voor, en we vertrekken voor een korte rit naar een klein gebouw waarop in blauwe letters *Ministère de l'Education* is geschilderd. In de tuin patrouilleren enkele soldaten in blauw uniform, de mitrailleur losjes om de heup. Ik moet het rugzakje met mijn interviewmateriaal laten inspecteren, maar dat gebeurt zo slordig dat ik gemakkelijk een revolver had kunnen binnensmokkelen en voor een nieuw slachtoffer binnen de Kabila-rangen had kunnen zorgen.

Abdoulaye Yerodia zit achter zijn bureau, met rechts van hem de Congolese vlag en links een scherpgesneden zwarte medemens die zich voorstelt als professor **Bwinga**, adviseur van de minister. Zijn verder aanwezig tijdens het interview: Ludo Martens en zijn vrouw Mira, die voor de foto's zorgt, en nog enkele acolieten uit de hofhouding van de minister, die op verschillende wijzen (camera, enkele bandopnemers, opschrijfboekje) ieder woord van het gesprek vastleggen.

Coloradokevers

Yerodia blijkt een goedlachse zestiger, ietwat gezet, met een ruwe baard waarin veel grijs doorschemert. Hij rookt een enorme sigaar, die onderaan helemaal is stukgekauwd.

YERODIA « Ah! *La Belgique!* Ik verwachtte u al geruime tijd! U komt mij, zo neem ik aan, arresteren? »

HUMO Nee, mijnheer Yerodia. Ik kom naar het monster kijken.

(*Hilariteit bij de hofhouding*)

YERODIA « Wel, overtuig uzelf: zie ik eruit als een monster? Draag ik horens, zoals de duivel? Of spuw ik misschien vuur? Toegegeven: ik blaas wel rook uit, maar die komt dan van deze lekkere sigaar. »

HUMO Wat voor sigaren rookt u?

YERODIA « Havana's, natuurlijk. Altijd! Ik moet de ideologische lijn respecteren, hè (*lacht*). »

HUMO In de ogen van de meeste Belgen bent u de baarljke duivel. Wat hebt u nu precies gezegd in uw fameuze radioboodschap?

YERODIA « Op 2 augustus 1998 vielen de troepen van Rwanda en Uganda ons land binnen, via de Atlantische kust. Ze rukten op naar Kinshasa, tot aan de luchthaven van N'Djili. Onderwerften en plunderden ze, en sneden ze de stroomvoorziening en de watertoevoer af. Zelfs Brazzaville had geen elektriciteit meer, want wij leveren ook 'aan de overkant'. De ziekenhuizen werkten niet meer, de couveuses vielen stil, allemaal omdat de Rwandezzen zogenaamd hun eigen grenzen veilig wilden stellen

- grenzen die 2.000 kilometer van Kinshasa liggen! Boma en Matadi hebben niets met 'veilige grenzen voor Rwanda' te maken, hè. Het was geen verdedigingsoorlog maar pure agressie.

» Bon, wat moesten wij doen? Zoals ieder land dat aangevallen wordt, hebben wij de bevolking opgeroepen de agressor zoveel mogelijk weerwerk te bieden. Ik heb het woord gericht tot de bevolking: 'Brenge de opmars van de vijand tot stilstand, met alle mogelijke middelen.' En ik heb de agressoren vergeleken met *une vermine*. Ik heb gezegd: 'We hebben hier te maken met ongedierte. En ongedierte moet worden uitgeroeid.' Ik heb ook woorden als *éradiquer* en *exterminer* gebruikt, jawel.

» Kijk, jullie hebben in de Tweede Wereldoorlog ook een bezetter gehad. Je moet mijn oproep in die context zien: 'Bij van je af. Roei dat gespuis uit.' Als je land wordt bezet door vijandelijke troepen, is alle verzet goorloofd, hè. De Belgische verzetstrijders noemden de Duitsers *des doryphores* - coloradokevers. Jullie die zo graag frieten eten, weten dat de coloradokever een gevaar is voor de aardappelooft (*hilariteit*). Nadien heb ik die oproep herhaald in het Kikongo, de taal die men spreekt in de provincie waaruit ik afkomstig ben.

» Vervolgens heeft een zogenaamde rechter, de Belg monsieur Vandepit (*Yerodia bedoelt: onderzoeksrechter Damien Vandermeersch, red*), dat alles geïnterpreteerd als een oproep tot genocide. »

HUMO U hebt het in uw toespraak nooit gehad over de Tutsi's?

YERODIA « Neen! Het zou belachelijk zijn geweest 'de Tutsi's' aan te vallen, want het ging niet om een Tutsi-invasie maar om een inval van Rwandese troepen. Punt. Een genocide, dat is de ene volksgroep die de andere uitroeit, en dat was hier helemaal niet het geval. »

HUMO Heeft de rechter zich vergist? Of werden uw woorden moedwillig verdraaid?

YERODIA « De twee. Om te beginnen weet ik nog altijd niet wie precies een klacht tegen mij heeft ingediend. In de akte van beschuldiging staat nergens vermeld wie de aanklager is, volgens ➤

► de onderzoeksrechter omdat hij voor het leven van de aanklagers vreesde. Dat is nogal ironisch, hè: wij hier in Kinshasa, *wij* vreesden voor ons leven. De *toupet* van die onderzoeksrechter!

» Eerlijk gezegd: ik heb mij van die hele zaak geen barst aangetrokken. Ik ben naar de UNO gegaan, ik ben zelfs in België geweest! Die hele aanklacht heb ik als één grote *farce* gezien. Ze mist iedere vorm van rechtsgeldigheid.»

HUMO Maar ze heeft wel zware gevolgen voor u gehad: president Kabila heeft u ontslagen als minister van Buitenlandse Zaken en u benoemd tot minister van Onderwijs.

YERODIA « Maar dat was geen degradatie! In de ogen van Kabila was Onderwijs veel belangrijker dan Buitenlandse Zaken. En zo zie ik het zelf ook: vanuit Onderwijs kan ik echt bijdragen tot de bewustzijnsverandering die dit land zo hard nodig heeft.»

Overall kinderen

HUMO Kunt u ons iets over uw revolutionaire verleden vertellen? U hebt samengewerkt met Che Guevara, en in de jaren zestig met president Kabila in het maquis gezeten.

YERODIA « Ik ben een patriot: ik wil mijn land zo goed mogelijk dienen. Ik ben opgegroeid toen het voor een zwarte verboden was na 21 uur op straat te komen. Tachtig jaar is dat zo geweest! Luister naar de eerste toespraken van Lumumba! Dat was iemand die zich duidelijk niet meteen voor de blanken op zijn knieën gooide. Zijn woorden stonden mij meteen aan.

» Tot nog toe heb ik in mijn hele leven maar twee mensen ontmoet die werkelijk indruk op mij hebben gemaakt: mijn oude prof en meester Jacques Lacan, en mijn kameraad Laurent-Désiré Kabila. Dat meen ik echt. Kabila is niet dood. Zijn geest leeft onder ons. Bij zijn graf heb ik enkele woorden gesproken: 'Ik weiger te aanvaarden dat je er niet meer bent. Jouw geest toeft nu in het gezelschap van die van Mao en van Vladimir Iljitsj (*Lenin, red.*) en van de ontelbare vrienden die hun leven voor de goede zaak hebben gelaten!'

» Kabila heeft altijd weerstaan

aan de sirenenzang van het imperialisme. Want dat is natuurlijk de echte vijand.»

HUMO Wat voor soort man was Kabila?

YERODIA « Ik zou het zo kunnen stellen: gelukkig hebben de religieuze orden hem niet in hun netten weten te strikken, anders zou hij nu wellicht een brave dorpspastoor zijn. Hij was het soort man bij wie je te biecht ging, en die je je zonden vergaf. Een zeer goed mens, en een vader voor de weeskinderen die zijn gevallen officieren achterlieten. Maar jullie sensatiekranten stelden het voor alsof hij een allesneuker was, die bij veel vrouwen kinderen had.

» Kabila was zeer belezen. Hij wilde het gebroken zwaard van de revolutie weer aaneensmeden en naar Kinshasa brengen, om er de satraap (*Mobutu, red.*), die gedurende meer dan 32 jaar dit land heeft leeggeroofd, mee te verjagen. Kabila kende Latijn, hij wist alles af van de Franse revolutie en van *La Commune Populaire de Paris*. Dat kort je af tot CPP. Wel, Kabila heeft hier in Congo een nieuwe structuur gecreëerd die ook CPP heet: de *Comités de Pouvoir Populaire*. De eerbiedwaardige Karl Marx heeft geschreven: 'De Commune van Parijs zal op andere plaatsen uit haar as herrijzen.' Dat is hier gebeurd, en daar zijn wij trots op!»

Lijkbidders

HUMO Wat waren uw gevoelens toen Kabila vermoord werd?

YERODIA « Ah, *les sentiments!* Mijn ware gevoelens zijn nog niet losgekomen, daarvoor is de pijn te groot. Boven alles voelde ik een hevige verontwaardiging. Plotseling doken overal *des croque-morts improvisés* op, lijkbidders die voortijdig de dood van onze president aankondigden (*Yerodia alludeert op Louis Michel, die één van de eersten was om de dood van Kabila aan te kondigen, nog voor de president officieel overleden was*). Ik vraag me nog altijd af hoe die heren het sijne van de zaak konden weten. Terwijl wij hier met al onze krachten vochten opdat Kabila in leven zou blijven! Wij hebben de zwaargewonde president *en catastrophe* naar Harare (*de hoofdstad van Zimbabwe*) ge-

'Terwijl wij hier met al onze krachten president Kabila (foto) in leven probeerden te houden, werd er tienduizend kilometer verderop al triomfantelijk geroepen dat hij dood was, en dat weinigen om hem zouden treuren. Dat is obsceen! Een grove vernedering voor het Congolese volk!'

transporteerd. En ondertussen werd tienduizend kilometer verder triomfantelijk geroepen: 'Kabila is dood!' Dat is obsceen! In het Westen werd omgeroepen dat Kabila's dood *welkom* was, en dat weinigen om hem zouden treuren. Ik vond dat een grove vernedering voor het Congolese volk!

» Net als Lumumba is Kabila het slachtoffer geworden van een imperialistische samenzwering. De moordenaar is als een larve het bolwerk rondom de president binnengedrongen, om er zijn verwoestende werk te doen. Maar op de begrafenis kon je zien hoezeer Kabila bij het volk geliefd was.»

HUMO U beweert dat het Westen achter de moord zat?

YERODIA « Bewijzen kan ik het niet. Voorlopig toch (*lacht*). Ik werk alleen via deductie. Vóór de moord hoorde je in het Westen overal hetzelfde verhaal: 'Er is vrede mogelijk in Congo, maar er is één obstakel: Kabila.' Dan redeneer je verder: als er een obstakel is, moet je dat opruimen.»

HUMO Wat is uw idee over de jonge Joseph Kabila? Is hij de erfenis van zijn vader waardig?

YERODIA « Ach, er zijn er die vinden dat Joseph met zijn 29 te jong en te onervaren is om het land te leiden. Maar dan denk ik aan uw eigen koning, Boudewijn: die kwam op zijn

negentiende aan de macht! De arme jongen moest niet alleen het kleine België besturen, maar ook nog eens Congo, een land dat 80 keer groter is dan België (*hilariteit bij de hofhouding!*) Toch heeft toen niemand aan de capaciteiten van Boudewijn getwijfeld.

» Joseph is in de eerste plaats een soldaat, *un combattant*. Het is een heldhaftig en moedig man. Dat kon je indertijd van Boudewijn niet zeggen, hè (*hilariteit*). Joseph heeft de revolutie gevoerd als een strijder, niet als een *filz à papa*.»

HUMO Toen het nieuws over de aanslag bekend werd, dachten de westerse media dat de situatie in Kinshasa snel zou exploderen. Vreemd genoeg bleef alles merkwaardig kalm.

YERODIA « Precies! Dát hadden jullie niet verwacht, hè. Wat bewijst dat men in Europa nauwelijks beseft wat hier gaande is. In augustus 1998, toen Kabila zijn intrede in Kinshasa deed, was het net hetzelfde: men vreesde een bloedbad, maar alles bleef rustig.»

Patati et patata

HUMO Congo is ongelooflijk uitgestrekt. Hoe kan je vanuit Kinshasa een 2.000 kilometer verder gelegen grens behoorlijk verdedigen? En hoe kan je de bijna 400 verschillende etnische groepen samenhouden?

YERODIA (*windt zich op*) « Het kleine België kon dat wel. Waarom wij dan niet! Dit is een vernederende vraag, mijnheer. Denkt u nu heus dat hier geen capabele mensen wonen? Denkt u nu heus dat jullie, westerlingen, het alleenrecht op leiderschap en intelligentie bezitten?

» Trouwens, president Kabila was het mooiste voorbeeld dat wij het zélf konden. Zonder de zware agressie van Rwanda, Burundi en Uganda zouden wij nu in een welvarend land leven. Wij leven hier in een zeer rijk land, met enorme mogelijkheden. Jammer genoeg crepeert de bevolking zowat van de honger. Ik noem dat een absolute paradox. Kijk, als Kabila uit was op zijn eigen profijt, had hij simpelweg de zijde van Mobutu gekozen, in plaats van hem dertig jaar lang te bestrijden.

» In het Westen deed men als-

of Kabila uit het niets kwam. Wat voor onzin heeft men niet allemaal over hem verteld! Dat hij een *kleine commerçant* was die alleen maar aan zijn eigen handeltje dacht! Terwijl wij al aan het strijden zijn sinds 1963!

» Mobutu liet opposanten ophangen, hij voedde de krokodillen van de stroom met mensenvlees, hij liet levende mensen uit helikopters gooien. Nooit heeft Mobutu ingezet met de noden van het volk. Tweeëndertig jaar lang! En ondertussen maakte hij goede sier aan de westerse hoven! Zonder 'transparantie' en 'vrije verkiezingen' et *patati et patata*: al die dure woorden die het Westen opeens wel van Kabila eiste.

» En dan zou je willen dat president Kabila die hele erfenis, mét de agressie van Rwanda erbovenop, in twee jaar tijd zou kunnen ombuigen?»

HUMO U wordt gesteund door Zimbabwe en Angola. Die landen zijn hier toch voor het geld, en niet zozeer uit idealisme?

YERODIA « Onzin. Ik zou niet weten hoe ze betaald worden. Met *apengeld*, misschien? Zimbabwe is onze geallieerde, zoals jullie tijdens de Tweede Wereldoorlog geallieerden hadden.

» Zimbabwe heeft ons nooit bestolen, hè, zoals Rwanda en Uganda dat wél doen. Rwanda rooft het bezette gebied systematisch leeg: diamanten, kobalt, uranium, zeldzame metalen, alles nemen ze mee. En dan vraag ik je: wie heeft die zeldzame metalen nodig? Wie

is de heler? Daár moet je de oplossing van het Afrikaanse vraagstuk zoeken. *Il ne faut pas chercher midi à quatorze heures, hein*. Dieven hebben *klanten*. Punt.»

HUMO Laat het Westen dan echt een hele bevolking sterven om zijn grondstoffen wat goedkoper te kunnen betrekken?

YERODIA « Natuurlijk! Laten we niet naïef zijn: uw land heeft indertijd het grote voorbeeld gegeven. Om de winsten nog meer op te drijven, sturen ze bij u zonder blikken of blozen duizenden werknemers naar het stempellokaal. Dat is toch zuivere economische gruwel?»

Sterven van honger

HUMO Hoe ziet u de toekomst van uw land? Zijn hier nog voldeende mensen van goede wil die zich niet willen verrijken?

YERODIA « Meer dan u denkt.»

PROFESSOR BWINGA « Het volk in Europa moet druk uitoefenen op hun leiders opdat die ophouden met het leegroven van Afrika. Hoe leest men anders in België een rapport van de Verenigde Naties waarin sprake is van 1,7 miljoen doden in Congo? Het is toch wel verschrikkelijk dat de Belgische bevolking dat zomaar slikt? Kijk, de hele oorlog draait maar om één ding: diamant. Wie trekt hier aan de touwtjes? Als het de westerse politici niet zijn, dan zijn het de westerse multinationals. En ik zal er één bij name noemen: *Elf*.»

YERODIA « Het gaat om een samenzwering van *les gemmocrates*

contre les démocrates (gemme betekent edelsteen, red.). De democratie wil de heerschappij over de diamant, tégen de wil van een volk dat zich tracht te bevrijden.

» Het Westen zou er beter aan doen zich over zijn eigen problemen te buigen. In Kosovo waren het geen domme zwarten die elkaar afslachtten, hè! Kom ons dus niet de les spellen. Alsof wij Afrikanen een soort gen zouden hebben dat ons belet ons lot in eigen hand te nemen! Dat ergert mij mateloos: de obsessie van het Westen om ons hun oplossingen, hun mensenrechten, hun 'vrije verkiezingen' en hun democratie op te dringen.»

HUMO Ja, maar ik stel wel vast dat de maatschappij in het Westen werkt. En dat België in de jaren zestig hier een bijna perfecte infrastructuur heeft achtergelaten die nu totaal in puin ligt. In Europa sterven de mensen niet van de honger.

YERODIA « Dat valt nog te bezien (*lacht*). Want als het zo doorgaat, is het de vraag wat jullie straks nog mogen eten: kip en varkens- of rundvlees mag al niet meer. Eieren en melk, dat is op eigen risico, hè. En jullie groenten barsten van de verdelgingsmiddelen. Wat blijft er nog over? (*Hilariteit*) Vis misschien? Hebben jullie vol kwik gestopt. Jullie creperen van de honger terwijl er een schotel vol vlees voor je neus staat!

» Het is komisch, ja, maar ook tragisch. De situatie in Europa is even absurd als hier. Bij jullie zijn er mensen die de hele dag niets anders doen dan nagaan wat een koe op welke leeftijd precies heeft gegeten. Terwijl ondertussen Afrika sterft van de honger!»

Verkracht door het Westen

HUMO Stelt u zich even voor dat u, mijnheer Yerodia, door een of ander mirakel president van de wereld wordt. Wat zou u doen?

YERODIA « Dat zou geen mirakel zijn, maar een ontzettende catastrofe zijn! (*Hilariteit*) Want ik zou uiteraard andere volkeren verhinderen hun lot in eigen hand te nemen en hun mijn eigen wil opdringen. Niet omdat die mijnheer *Vandepit-ou-je-ne-sais-qui* vindt dat ik een monster ben, maar omdat het zeer slecht is alles van het oordeel van één

man te laten afhangen.»

HUMO Blijkbaar is de roofzucht de mens ingebakken. Wat moeten wij daaraan doen?

YERODIA « Ik zou de mensheid willen uitnodigen op mijn divan van psychoanalyticus. Misschien kan ik ze wel van hun beestachtige instincten afbrengen, of van hun oorlogszucht. De hele mensheid moet in psychoanalyse (*lacht*).

» De hele wereld moet het juk afwerpen, niet alleen Afrika. Wij moeten een nieuwe mens scheppen met andere waarden dan bezit en hebzucht. Bezit, zelfs in de liefde, is niet het hoogste goed, hè. Om de liefde te bedrijven moet er toestemming zijn, anders is het verkrachting, nietwaar? En dat is wat het Westen met ons doet: ze bedrijven de liefde met ons, zonder onze toestemming. Zelfs in het dierenrijk gebeurt dat niet! Bij de westerlingen gaat het *à la Dutroux*, hè. Jaja, die kennen wij hier ook.»

HUMO In Europa hoor je bij wijze van boutade weleens vertellen: 'Bouw een muur van tien meter hoog om Afrika en ga over vijftig jaar eens kijken wat ervan is geworden.'

YERODIA « Misschien is het veel beter een muur rond het Westen te bouwen! Kijk eens hoe China met ons omgaat. Ze hebben ons het prachtige *Stade des Martyrs* geschonken, en zoveel andere infrastructuurwerken. De Chinezen laten ons in onze waardigheid. Ze zijn er helemaal niet op uit ons de Chinese taal, cultuur en gewoonten op te dringen. Ze helpen gewoon.»

HUMO Europa gaat Afrika aan de Chinezen verliezen?

YERODIA (*fijn lachje*) « Om iets te kunnen verliezen moet je het eerst bezitten, hè (*hilariteit*).»

Het interview loopt ten einde. Yerodia neemt op zijn Congolees afscheid van Ludo Martens: ze gaan tegenover elkaar staan, kijken elkaar in de ogen en toetsen drie keer met de voorhoofden tegen elkaar. Het wil zoveel zeggen als: 'Vaarwel, mijn broeder.'

Ik moet het stellen met een beleefde handdruk.

Wilfried Hendrickx
(Foto's Ludo en Mira Martens)

VOLGENDE WEEK: DEEL 2
WAAROM WERD KABILA VERMOORD?

KUIFJE IN CONGO (2): LUDO MARTENS

WIE HEEFT KABILA VERMOORD?

Zondag, Jozdag, ook in Kinshasa. Er hangen vieze grijze wolken boven de stad. Het is er broeierig warm. Het huis van mijn gastheer, Ludo Martens, in België de grote manitou van de PvdA en hier in Congo speciaal adviseur van het Kabila-regime, komt langzaam tot leven. Solange, het jongere zusje van mevrouw Mira Martens, veegt met een bezem van samengebonden takken de gang. In de badkamer poetst Albert Mukulubundu Muke, door Ludo 'de grootste revolutionair van Congo' genoemd, zijn tanden. Uit zijn draagbare radio klinkt 'Another Day in Paradise' van Phil Collins. Albert bromt met zijn diepe bas het lied mee als ware het een revolutionaire hymne: 'Oh, think twice/ It's just another day for you/ You and me in paradise'. Jazeker, ongelovigen: aan het einde van de revolutie ligt nog altijd het paradijs!

Thérèse, een ander ebbenhouten zusje van Mira, brengt grote kommen water aan de kook, die ze vervolgens in de koelkast koud laat worden. Wat uit de kraan

komt is ondrinkbaar, en flessenwater is te duur.

Ik wrijf de slaap uit mijn ogen en slenter naar de grote living, de enige plaats met airconditioning, om er van de hitte van de nacht te bekomen. Aan de ronde tafel in het midden zitten drie zwarte intellectuelen, netjes in het pak, stropdas, aktetas, snorretje, op fluistertoon met Ludo Martens te overleggen. Ze noemen elkaar 'camarade' en bespreken de politieke actualiteit in het goeie ouwe revolutionaire jargon dat ik mij uit mijn studententijd herinner. Eén van hen draagt de verantwoordelijkheid over een gebied met 1,2 miljoen armen. Hij nodigt mij van harte uit voor een wijkbezoek, iets wat ik in aflevering drie graag zal doen.

De hele duur van mijn verblijf zal Ludo Martens open huis houden: wijk- en districtsraden, leden van de CPP (*Comités de Pouvoir Populaire*), linkse journalisten, vertegenwoordigers van het leger en de regering, iedere ijveraar voor de goede zaak komt hier langs voor onderricht en raad.

Martens heeft een ongelooflijke werkkraft en een ijzeren discipline. Van ieder gesprek neemt hij notities, in dat scherpsgesneden, bijna kalligrafische geschrift van hem. Hij werkt met steekwoorden die hij in goedkope octavo-blocnotes opschrijft en 's avonds aan zijn laptop tot proza verwerkt. Het is een methode die hij na al die jaren van politiek activisme tot pure kunst heeft verheven.

Ik ben nu twee dagen in Congo, en in die korte tijd heeft Ludo Martens mij van de ene verbazing in de andere doen vallen. Mensen herkennen hem op straat, militairen groeten hem, wildvreemden komen hem omarmen en bedanken voor al wat hij doet 'pour le peuple congolais'. Gisteravond zaten we op een terras Primus te hijsen toen een soldaat in uniform op Martens toestapte, hem omhelsde, en hem feliciteerde met zijn jongste uitzetting op televisie. Bij verdere navraag blijkt Ludo Martens herhaaldelijk vanaf het zilveren scherm de natie toe te spreken.

'U weet meer van onze geschiedenis af dan wijzelf, monsieur Lu-

do. U hebt wel een wit gezicht, maar eigenlijk bent u *plus congolais que les Congolais*.'

Martens knikt bescheiden en neemt het compliment minzaam in ontvangst. Meestal staat zijn gezicht op dodelijke ernst, maar bij dit soort ontmoetingen verschijnt een zweem van een glimlach op zijn door jeugdacte geteisterde gezicht. De volgende dagen zal Ludo mij meeslepen op een odyssee langs ministeries en hoofdredacties, langs legeroversten en hoge omes van de *Sûreté*, langs clubs waar op topniveau over benoemingen wordt samengezwoven, langs achterkamertjes waar complotten worden gesmeed en aan *kingmaking* wordt gedaan. En overall herhaalt zich hetzelfde scenario: *monsieur Ludo* wordt behandeld met alle egards die een hoogwaardigheidsbekleder toekomen. Eén van de mensen uit de onmiddellijke omgeving van Kabila heb ik letterlijk horen beweren dat, als *le camarade Ludo* niet blank maar zwart zou zijn, hij het gemakkelijk tot minister zou kunnen schoppen.

S. DE ADVISEUR VAN DE PRESIDENT

Werk aan de winkel

Ondertussen woedt in huize Martens het *dialectisch materialisme* in al zijn hevigheid. Want zo ernstig en doordrongen van het revolutionaire vuur als Ludo is, zo frivol en goedlachs en dertel is zijn Mira. Voor bijna alle burgerlijke verlokkingen is zij bezweken. Aan de telefoon had Mira mij al toevertrouwd dat ze maar één droom had: met Ludo naar Brussel verhuizen om te onzent uit te groeien tot een tweede Naomi Campbell. Dus had ik, in mijn oneindige doortraptheid, bij mijn eigen allerliefste gebedeld om wat afgedankte lipstick, gloss en eyeliner. En met dit ongetwijfeld anti-revolutionaire lokmiddel heb ik het hart van mijn aanbiddelijke gastvrouw gestolen.

In *le tout Kinshasa* is Mira Martens één van de weinige echte modellen, en dat zal ik geweten hebben! De hele duur van mijn verblijf wisselt ze drie keer per dag van outfit, stift dertig keer haar lippen bij, en is voortdurend in de weer met haar handspiegeltje. Bovendien zingt ze niet onaardig en is ze van het type dat de *blue jeans talk* perfect beheerst. Als ik haar in een bui van loslippigheid toevertrouwd dat ik 'nogal wat mensen in de mode ken', is ze - o schoft die ik ben - helemaal in mijn ban. Terwijl Ludo in de werkkamer noestig verder aan de revolutie sleutelt, laat Mira mij haar *book* zien: snapshots, portretten, defiléfoto's en pikante-riën met hier en daar een naveltje bloot. Martens is trots op zijn knappe vrouw, maar tegelijk loopt hij de hele dag ironische opmerkingen te maken over haar bourgeois-ambities, haar decadente vrienden en haar zich uitsluitend tot de schone schijn beperkende engagement. In een vertrouwelijke bui heeft Martens al verzucht: 'Ach, Mira. Het is een schatje. Ze ziet het leven als één groot defilé. Terwijl wij hier godverdomme in volle maquis leven! Ik heb haar al wat bijgespijkerd, maar er is nog veel werk aan de winkel.'

Broeder Jacob

Zoals iedere ochtend maakt de witte Mercedes (bouwjaar 1972!) met aan het stuur monsieur Arsène en monsieur Sylvestre zijn opwachting voor huize Martens. Ludo heeft een bezoek aan de evangelische kerk van predikant Kutino gepland, één van de bijna tweedu-

zendt kerken die Kinshasa rijk is. Het volk crepeert van de honger, medicijnen zijn nergens te verkrijgen, het land is verscheurd door burgeroorlog, niets werkt nog in Kinshasa, alles is kapot, de elektriciteit valt uit en de waterkraan wordt dichtgedraaid. Maar de Kerk bloeit als nooit tevoren. Breng je *troubles* maar naar *The Lord, bokilo!*

LUDO MARTENS « Alleen al in de straat achter ons liggen dertig verschillende kerken. Men improviseert maar raak: het beroep van predikant is het meest winstgevende van Kinshasa. Zelfs mijn buurman heeft zijn eigen kerk opgericht: bijna iedere dag da-vert ons huis van de gezangen. Meestal gaat het om Pentecostisten, mensen van de Pinksterbeweging. Sinds Reagan aan de macht kwam, zijn die over de hele wereld aan hun kruistocht begonnen. Het doel is zeer simpel: de gelovigen brainwashen en hun aandacht afleiden van de echte problemen. Iedere rationaliteit, iedere politieke bewustwording wordt uit de hersenen verjaagd. Officieel telt Kinshasa ongeveer 2.500 kerken. Met een paar luidsprekers en een flinke microfoon kan je aan de slag.

» Er zijn twee televisiestations die constant dit soort onzin uitzenden: *Amen TV*, en het station van predikant Kutino. Toen Kabila Kinshasa veroverde, zat Kutino in de gevangenis, onder andere voor wapensmokkel. *Amen TV*

Ludo Martens: 'Kabila kon niet organiseren. Men wilde hem weg omdat hij geen compromissen met het Westen wilde sluiten, en het was niet moeilijk hem neer te knallen: ook zijn veiligheidsdienst was niet goed georganiseerd.'

zendt vooral Amerikaanse rotzooi uit, die ter plekke door een tweede predikant in het Frans of het Lingala wordt vertaald.

» De mensen hebben niets, er is ook niets dat werkt. En ondertussen beloven de predikers de hemel op aarde: werk, een partner, genezing. Op een mirakel meer of minder wordt niet gekeken: genezen van kanker of aids is geen enkel probleem. De predikers zijn ook zeer opdringerig. Tijdens de dienst is het collectieve hysterie geblazen. Opium voor het volk.»

HUMO Waarom liet het Kabila-regime deze charlatans toe?

MARTENS « In het Westen noemde men Kabila een dictator, een alleenheerser die geen haar beter was dan Mobutu. Maar het mooiste bewijs van het tegendeel blijkt uit zijn machteloosheid tegen dit soort oplichterij. Aan de top van het Kabila-regime staan duidelijk invloedrijke personen die die kerken beschermen, en soms mee in de buit delen. Dominique Sakombi Inongo is het mooiste voorbeeld: vroeger de ideoloog van het mobutisme, nu minister van Communicatie.

» Toen het einde van Mobutu naderde, is Sakombi zelf predikant geworden, onder de naam Frère Jacob. Als Frère Jacob heeft hij vele wonderbaarlijke visioenen gehad. Ooit is hem geopenbaard dat hij met een lege valies naar het kerkhof moest gaan, midden in de nacht. Daar aangekomen woog zijn valies plotseling loodzwaar! Een stem beval hem met de koffer terug naar huis te gaan en er drie dagen mee in zijn kamer opgesloten te blijven. Toen de koffer eindelijk open mocht, bleek er een boa van acht meter lang in te zitten. En die slang had de ogen van een mooie vrouw!

» Pas op: dat soort verhalen gaat er hier in als zoete koek. Sakombi heeft over die belevenissen tot in België toe sermoenen gehouden. Tot op de dag van vandaag geeft hij een eigen religieus krantje uit: *La voie de Dieu*. Als *fondateur* staat vermeld: *Jésus Christ*. Dat soort mensen houdt zich hier met informatie bezig!»

HUMO Waarom heeft president Kabila die onbenullen macht gegeven?

MARTENS « Dat is de kern van het probleem-Kabila: de president was bang dat hij te veel gezien zou worden als iemand die alleen zijn oude kameraden rond zich duldde. Hij koos voor wat hij zelf *une politique de pardon* noemde. Daarom heeft hij een aantal ex-mobutisten in zijn regering opgenomen, van wie Sakombi het mooiste exemplaar was. Vanaf de eerste dag was het staatsbestel van Kabila op bijna alle niveaus gefinfiltreerd door mensen van het ancien régime. Die mensen hebben elkaar op alle mogelijke manieren gesteund, wat ongetwijfeld heeft bijgedragen tot de moord.»

Tik-i-tik-i-tik

Halfelf 's ochtends. We rijden door de straten van Kinshasa, op weg naar de kerk van Kutino. Mira ziet er schitterend uit: ze draagt een witte kaftan, met goud afgeboord. Ze is discreet opgemaakt en geparfumeerd. Ludo Martens is thuisgebleven: hij kan het geschreeuw van Kutino niet meer aanhoren.

De kerk, een enorme hal met een staalplaten dak, zit afgeladen vol. Aan het plafond hangen molenviekkende ventilatoren. De dienst, die al van halfacht aan de gang is, loopt naar zijn apotheose. Voor enkele dollars worden wij helemaal naar voren geloodst, waar twee plaatsen als bij mirakel vrij zijn. Vooraan hangt een reusachtig kruis. De begeleidende tekst laat niets aan de verbeelding over: *Tout est accompli! Victoire! Jésus Christ est le Seigneur!* Ik ben de enige blanke in de kerk, en voel me begluurd door duizend ogen.

Vooraan staat een zwarte man in een duur geel hemd, strakke pantalon en zorgvuldig gepoetste schoenen geboden te schreeuwen. Al meer dan drie uur is hij aan de gang. Hij roept de bekende frasen: 'God is de allergrootste! Bid, en uw gebeden zullen verhoord worden! Prijs de heer!' Maar hij roept het met zoveel overtuiging en energie dat er een betoverende kracht van hem uitgaat.

Naast hem staat een kleine kale Congolees in een azuurblauw hemd en een rode das. Ieder woord dat vader Kutino in het Frans schreeuwt, wordt door de man in het blauwe hemd meteen in het Lingala vertaald. De twee zijn buitengewoon op elkaar ingespeeld. ▶

KUIFJE IN CONGO (2)

► wat doet vermoeden dat hun hele scenario vooraf zorgvuldig is uitgeschreven en ingestudeerd. Het Lingala is een taal van bijzonder weinig woorden; om het radde Frans van Kutino voor de vuist weg te vertalen, moet je een heus toekengenie zijn.

Met een voor westerlingen ongehoorde brutaliteit eist Kutino dat er geld wordt gegeven. Vooraan staan zwarte hostesses in een gestreept uniform; ze houden een wasmand in hun handen. Af en toe maakt iemand zich los uit het volk en deponiert zijn gift in de mand. Het zijn meestal verfrommelde biljetten van 100 francs congolais (ongeveer 25 frank).

Bijna driekwart van de kerkgangers zijn vrouwen, zo blijkt. 'Vroeger ging ik ook met mijn familie naar de predikanten,' fluistert Mira. 'Maar Ludo heeft het mij verboden.' Ik vraag haar hoeveel haar moeder bij die gelegenheden in de wasmand van Kutino stopte. 'Ach,' zegt ze, 'het hangt ervan af wat je wil verkrijgen. Voor een echt mirakel kon dat zelfs gaan tot 500 CF (125 frank).' Ze zegt het zonder enig spoor van ironie. Even later betrap ik haar erop dat ze de geboden van de predikant meelipt.

Langzaam drijft Kutino de massa naar de hysterie. Aan alle kanten barsten vrouwen in tranen uit. Ze houden hun armen gespreid en hun ogen dicht, en prevelen of schreeuwen hun geloof en hun ellende uit. Sommige kerkgangers lopen naar voren, waar Kutino hen op de knieën dwingt en hun hoofd naar beneden duwt. 'Het zijn bezetenen,' fluistert Mira. 'Ze willen dat Kutino de duivel uit hun lichaam drijft.'

De predikant vuurt de hele gemeenschap aan 'Hosana Le Seigneur' te roepen. Minutenlang wordt deze slogan aangehouden, tot de kerk ervan davert. Ik sta rechtop, het hoofd naar de grond, gegeneerd om wat rondom mij gebeurt. Mira is gaan zitten. Mensen zakken in elkaar. De tranen lopen in beken van de gezichten.

- Hosana, Le Seigneur!

'Als je hard genoeg bidt, moet je nu de kracht voelen,' gilt Kutino. Hier en daar beginnen mensen te zoemen. Er ontstaat een collectief gemurmel, dat stilletjesaan luider wordt.

- 'Voel de kracht!' roept de predikant. 'Voel de kracht van de Al-

machtige!'

De kerkgangers schudden wild met hun hoofd en hun armen. Het gemurmel zwelt aan tot een soort gebrul. De massa is in trance en wiegt met het bovenlichaam ritmisch heen en weer. Al die tijd maken drie video-operatoren close-ups van de wenende gezichten. De sfeer wordt duister en dreigend. Ik ben bang dat enkele gelovigen zich op mij zullen storten, omdat ik niet meedoe. Kutino heeft me al enkele keren strak aangekeken en vervolgens minachtend de ogen van mij afgewend.

Enkele stoelen vóór mij roept een vrouw de hele tijd vervaarlijk 'Tik-i-Tik-i-Tik', alsof ze in de ban van de Boze is. Op vele gezichten is nu een gelukzalige glimlach te zien. De meeste gelovigen zijn simpelweg niet meer van deze wereld. Op het hoogtepunt breekt Kutino de ban. Het is tijd voor de afrekening. De hostesses slepen nieuwe wasmanden aan en stellen zich mooi symmetrisch op. 'Hebben jullie de kracht van de Heer gevoeld?'

- Ja!

'Hebben jullie ze écht gevoeld?'

- Ja!

'Wil je dat de Almachtige God je grootste wens in vervulling laat gaan?'

- Ja!

'Alors, il faut donner! Hoe meer je geeft, hoe groter de kans op je eigen privé-mirakel.'

Jammerend en kermend strompelen de mensen naar de wasmanden en geven voor de zoveelste keer die dag hun biljet van tien of twintig of honderd FC. De manden worden bij elkaar gegoten en in veiligheid gebracht op een plek schuin vóór mij, waar enkele dikke, met goud omhangen mama's ongeïnteresseerd naar de show staan te kijken. Al die tijd blijft Kutino schreeuwen dat hij 'vele honderden dollars nodig heeft om zijn vliegtuigticket te betalen.'

Terwijl het geven doorgaat, speelt het orkest een opzweepend ritme. Enkele knappe negerinnetjes van een jaar of zeventien lopen naar voren en beginnen te dansen. Op hun rug staat: 'Danseuses du royaume des cieux.' Het orkest barst een laatste keer los, en de menigte strompelt naar buiten: murw, blut maar gelukkig. Voor even toch.

Het drama van Kabila

Terug thuis zet Ludo Martens de televisie aan. Zappend langs de religieuze kanalen zien we hysterische mensen die zichzelf tot bloedens toe geselen, een stevig swingende en dansende dominee in een duur paars pak, en het beeld van een gekruisigde Christus met lampjes die vrolijk aan- en uitfloepen.

'Zo gaat het hier de hele week,' zegt Ludo. 'Ook op de radio. De religie is uitgegroeid tot het lievelingsentertainment van de arme dompelaars.' Maar als ik vraag of niet iedere ideologie uit den boze is, lijkt hij me niet te horen.

We nemen de draad weer op waar we hem die ochtend hadden laten liggen bij een - in mijn ogen althans - geïsoleerde, machteloze Kabila omringd door reactionairen, ex-mobutisten, profiteurs en parvenus.

HUMO Zijn er dan echt geen bekwaame en integere mensen in Congo te vinden?

MARTENS « Zeker wel. Kabila hoefde niet met al die mobutisten te werken, maar hij heeft verzuimd naar de juiste mensen te zoeken. Tactisch en strategisch was Kabila een genie, het grootste van Afrika, maar organisatorisch was hij een echte ramp. Een voorbeeld: in de veiligheidsdiensten zitten nog altijd zeer veel mobutisten. Een man als Yambuya, één van de eersten die tegen de moorddadige praktijken van Mobutu getuigden, kent de *Sûreté* en het leger door en door. Hij weet wié vermoord heeft, waar en hoeveel. Toen Kabila aan de macht kwam, heeft hij Yambuya om advies gevraagd. Yambuya heeft toen onomwonden verklaard: 'Met dié en dié mag je nooit werken.' Maar Kabila heeft dat advies naast zich neergelegd.»

HUMO Was het domheid? Onkunde? Zelfoverschatting?

MARTENS « Ik heb er geen uitleg voor. Iedere mens heeft zijn deugden en zijn gebreken, en het grote gebrek van Kabila was dat hij niet kon organiseren. Hij is zich daar wellicht nooit van bewust geweest; anders zoek je naar mensen die opvangen waar je zelf niet goed in bent.»

HUMO Dat was wellicht óók een reden om hem uit de weg te ruimen?

MARTENS « Ik denk het niet. Men

wilde hem vooral weg omdat hij geen compromissen met het Westen wilde sluiten. En het was niet moeilijk hem neer te knallen: het gebrek aan organisatie zat overal, tot in de structuur van zijn eigen veiligheidsdienst toe.»

HUMO Eigenlijk is het onbegrijpelijk.

MARTENS « Dat is het inderdaad. De weinige ministers die hem echt goed kenden, zeggen het zelf: '*On ne comprend pas.*' Kabila schatte zijn medewerkers slecht in. Twee jaar lang hebben de pro-Kabila-kranten het uitgeschreeuwd: '*De president is van de echte problemen niet op de hoogte! En zijn entourage is niet tegen deze problemen opgewassen!*'»

HUMO Kabila was de ideale man om Congo van het Mobutisme te bevrijden. Maar hij heeft de klus niet kunnen afmaken?

MARTENS « De massa heeft zijn programma wél begrepen, hoor. Ongeveer wat Yerodia zegt, ja: het volk moet zijn lot in eigen handen nemen. Een duidelijk nationalistisch, anti-imperialistisch discours.»

HUMO Als het programma van Kabila zou zijn gerealiseerd, was het gedaan met het profiteraats?

MARTENS « Dat klopt. En het volk had het begrepen! Tijdens de begrafenis zijn 3 miljoen mensen op straat gekomen. Niet om de boel in brand te steken, maar om te rouwen: dat was nooit eerder gezien in de geschiedenis van Afrika. Tijdens de intocht van de jonge Joseph Kabila in de volkswijk Massina, zijn grote groepen door het veiligheidsordon gebroken en hebben zich voor de auto van de president gegooid. Ze riepen: '*Nous sommes avec vous! Il ne faut pas avoir peur des blancs!*'»

Kapend op de kust

HUMO Joseph Kabila wordt overal in het Westen hartelijk ontvangen. Zowel in Parijs, Brussel als Washington is men bereid Joseph 'een nieuwe kans te geven'. Het lijkt wel alsof de zoon kneedbaarder is dan de vader. Ruikt dat niet naar restauratie?

MARTENS « Het is veel ingewikkelder dan dat. Joseph was op het ogenblik van de moord in Lubumbashi. Eddy Kapend, de

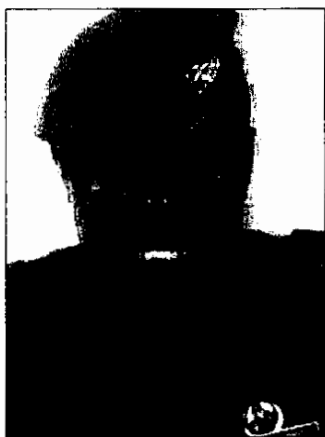
KUIFJE IN CONGO (2)

► vleugeladjutant van Kabila, heeft geprobeerd te verijdelen dat Joseph zijn vader zou opvolgen. Onmiddellijk na de aanslag is Kapend naar de televisiestudio's getrokken om er de bevolking toe te spreken. Hij gebruikte daarbij een taaltje alsof hij de nieuwe machthebber was: 'Ik beveel aan de stafchef van het leger dat hij... Ik beveel aan generaal Joseph dat...' Kapend, nota bene een burger die door Kabila gebombardeerd was tot kolonel, komt op televisie zeggen dat hij bevelen geeft aan de stafchef van het leger en aan generaal Joseph! Kapend heeft ook onmiddellijk alle vliegvelden laten sluiten, terwijl Joseph in Lubumbashi vastzat en dus van Kinshasa afgesneden was.

» Volgens een betrouwbare bron heeft de stafchef van het leger, de oude *combattant* Lwetsha, naar Kapend gebeld om hem te verplichten een vliegtuig voor Joseph te zoeken. En zo is de jonge Kabila ten slotte in Kinshasa geraakt. Het leger heeft voorgesteld dat Lwetsha president ad interim zou worden, maar hij heeft voor de eer bedankt. Ik ken hem zeer goed, hij is een bescheiden man, al wat ouder, die vanaf de jaren zestig samen met Kabila heeft gevochten. Een revolutionair van het eerste uur, met dezelfde inzet en dezelfde overtuiging als de vermoorde president.

» Na de weigering van Lwetsha bleven twee burgerlijke kandidaten voor het voorlopige presidentschap over: Mwenze Kongolo en Gaëtan Kakudji. Die twee zijn meteen beginnen ruziemaken. Toen men er niet uitkwam, heeft Lwetsha ten slotte Joseph K. als compromisfiguur naar voren geschoven. En daar is snel een consensus over ontstaan.

» Het echte mirakel - 't is bijna een mirakel à la Kutino (*lacht*) - is dat met Joseph K. de juiste keuze voor het volk is gemaakt. Niemand kon dat voorzien. De nacht van de moord werd ik door de PvdA in paniek opgebeld: 'Rep je, kom meteen terug naar Brussel.' Terecht: in normale omstandigheden zou alles hier uit elkaar zijn gespat. Maar er is die nacht niet één schot gelost. Sindsdien is alles rustig geble-

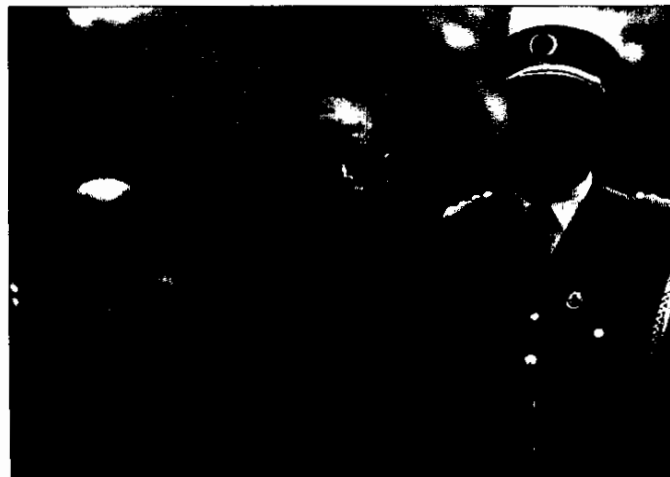
Vleugeladjutant Eddy Kapend bracht de Congolezen op de hoogte van de dood van Kabila. Martens: 'Ik heb ernstige aanwijzingen dat Kapend zelf achter de aanslag zat.'

ven, ook in het leger. Geen incident, geen opstootje, geen gewerschot, niets. Zelfs in normale tijden is dat hoogst ongewoon (*lacht*).

» De mensen verwachten dat Joseph Kabila het werk van zijn vader zal voortzetten. De hamvraag blijft: zal hij het kunnen waarmaken? Tot nog toe heeft hij een foutloos parcours gereden. Dat op zich is al een grote prestatie.»

HUMO Maar is de échte reden van de onverwachte rust in Kinshasa niet de aanvoer van 7.000 soldaten uit Angola, die hier de orde komen handhaven?

MARTENS » Ten dele. De Angolezen zijn hier ook uit eigenbelang. Als de boel in Kinshasa

Zo vader zo zoon? 'In november vorig jaar is Joseph Kabila (midden) maar net ontsnapt aan een complot om hem te vermoorden. Hij bereidde in het oosten van Congo een militaire operatie tegen de Rwandezenvoor, maar het garnizoen liep over naar de vijand. Joseph kon maar net aan de dood ontsnappen.'

ontploft, explodeert het ook in Angola. Enkele dagen terug heb ik de ambassadeur van Angola gesproken: hij beweert dat bij de Congolese rebellen tussen achten tienduizend Unita-soldaten meevechten (*de Unita van Jonas Savimbi voert al jaren een bloedige burgeroorlog tegen het Angolese bewind, red.*). Onder Mobutu werd de Unita bevoorrad en getraind vanuit Congo. Als de Unita haar basissen in Congo kan terugwinnen, barst de burgeroorlog in Angola weer in alle hevigheid uit. Wat Angola in Congo doet, is dus van levensbelang voor het eigen regime.»

Mijnheer de president...

HUMO Ik heb je de voorbije 48 uur met stijgende verbazing gadeslagen. Alle poorten gaan hier blijkbaar voor jou open. Hoe heb je dat voor elkaar gekregen? **MARTENS** (*na lang denken*) » Ik ben al vanaf eind jaren zeventig op Congo aan het werken. Voor al de revolutie van Pierre Mulele (*in 1964-65, red.*) fascineerde mij; Laurent-Désiré Kabila was één van de belangrijkste leiders van die revolutie. Op het eerste partijcongres van de PvdA, in 1979, was hij de eregast. Wij zijn vrienden geworden. Zo is het allemaal gegroeid.

» Toen Kabila hier in 1997 aan de macht kwam, begreep ik dat ik als revolutionair veel nuttig werk kon doen in Kinshasa. Het mobutisme had een academische

woestijn achtergelaten: serieus historisch onderzoek was onmogelijk. Toch leefde hier een fantastische honger naar kennis, men wilde *begrijpen*. In overleg met Kabila ben ik toen begonnen het Congolese volk zijn eigen geschiedenis te onderwijzen. Ik geef voordrachten in scholen en wijken in Kinshasa, Lubumbashi en Kikwit, de stad van Pierre Mulele.

» Vanaf het begin heb ik ervoor gekozen Kabila zo weinig mogelijk te zien. De rechtse kranten hebben mij al afgeschilderd als 'iemand met een verborgen agenda die maar één ding wil: ooit zelf de macht veroveren' (*lacht*). Als ik als blanke de hele dag zou rondhangen in het presidentieel paleis, zou dat anderen een alibi hebben verschaft om de president in verlegenheid te brengen. Daarom converseerde ik met Kabila via rapporten. Ik hou niet zo van mondeling overleg: op papier kan je veel scherper je mening formuleren.»

HUMO Kreeg je antwoord op die rapporten?

MARTENS » Dat hing van geval tot geval af. Enkele weken voor zijn dood schreef ik hem dat de situatie voortdurend verslechterde en dat de toenemende misère vol het volk weleens politieke gevolgen kon hebben. De strijders van het eerste uur hadden het gevoel dat zij van Kabila waren losgesneden, Kabila's eerste reactie was: 'Ludo, il exagère.' Maar uiteindelijk heeft hij mij gelijk gegeven. Een week later opende hij de ministerraad met de woorden: 'La situation est explosive.' »

Leider van formaat

HUMO Wat voor man was Kabila? In het Westen kreeg hij bijna net zoveel kritiek als Mobutu.

MARTENS » Wat Kabila voor Congo heeft gedaan, kon niemand beter doen. Historisch gezien is hij zeer bijzonder. Hij was de enige die het allemaal heeft meegemaakt: de onafhankelijkheidsstrijd met Lumumba, de strijd tegen de Belgische interventie in Katanga in 1960, de strijd tegen de UNO-interventie in 1960-'63, de revolutie van Mulele, de hele Mobutu-periode, Kabila is de enige leider van formaat die altijd dezelfde koers is blijven varen.

» Kabila heeft het politieke genie gehad in een zeer complexe situatie allianties te sluiten: eerst met Rwanda, dat komaf moest maken met de *genocidaire* Hutu's die vanuit Congo het land aanvielen, vervolgens met Angola, dat zijn eigen probleem had met de Unita. Kabila heeft uit het niets een jong leger gevormd waarmee hij, tegen de wil van de Amerikanen en de neokoloniale politici in, het Mobutu-regime heeft kunnen wegvegen.

» Vanaf 17 mei 1997 is hij meteen aan de heropbouw van het land begonnen. Hij heeft toen werkelijk schoon schip willen maken. Maar net toen alles hier weer in de goede plooi begon te vallen, vielen de Ugandezen en de Rwandezen, gesponsord door de Amerikanen, het land binnen. Ook dat heeft hij allemaal moeten torsen. Zonder Kabila was de burgeroorlog al in de eerste weken verloren geweest. Kabila was absoluut de man die Congo nodig had.»

HUMO In het begin was men in België geneigd Kabila krediet te geven. Ik herinner mij dat zijn opmars met zeer veel sympathie werd gevolgd.

MARTENS « Tot maart 1997 was dat inderdaad zo. Maar na de inname van Kisangani, toen men begreep dat het menens werd, is het Westen aan de *beschadiging* van Kabila begonnen. Er zijn twee haatcampagnes tegen de president gevoerd. De eerste, helemaal in het begin, luidde: *Kabila, massamoordenaar van de Hutu's*. Het regende UNO-rapporten en -commissies. Maar tijdens zijn opmars naar Kinshasa had Kabila wel andere zorgen dan in de bossen op Hutu's te gaan jagen!

» In de tweede campagne, na de inname van Kinshasa, luidde het: *Kabila is een tweede Mobutu*. De dag dat hij zijn intrede in de stad deed, stond er een hoofdartikel in *Le Soir*: driekwart van dat stuk handelde over wat voor monster Mobutu wel was geweest. Terwijl *Le Soir* in het verleden nooit anders had gedaan dan Mobutu verdedigd! En op het einde opperde men dat het met Kabila wellicht dezelfde weg zou opgaan.»

HUMO Was Kabila naïef?

MARTENS « Ik denk het niet. Na de verovering van Kinshasa

Ludo Martens over zijn vrouw Mira: 'Ze ziet het leven als één groot defilé, terwijl wij hier in volle maquis leven! Ik heb haar al wat bijgespijkerd, maar er is nog werk aan de winkel.'

stond hij met zo goed als lege handen. Hij was dus wel verplicht allianties aan te gaan om het land te besturen. Om te kunnen regeren, moest hij compromissen sluiten en werken met mensen die zijn revolutionaire overtuiging niet deelden. En daar is het misgelopen: wellicht is de harde kern van die andersdenkenden hem gaandeweg gaan bekampen, met precies dezelfde hardnekkigheid als ze dat vroeger met Lumumba deden. Lumumba heeft het maar een paar maanden uitgezongen. Kabila is drie jaar recht op gebleven, én hij heeft het hele volk overeind geholpen. Dat is de échte tragedie: voor het eerst sinds 1960 stond de bevolking werkelijk achter zijn leider en was er sprake van een nationaal bewustzijn. Precies wat een land als Congo nodig heeft om uit de misère te geraken.»

HUMO Je hebt er al enkele keren op geallieerd dat Eddy Kapend, en met hem de Amerikanen, achter de aanslag zaten. Wat zijn je argumenten voor die stelling?

MARTENS « Ik kwam hier in Kinshasa aan in de nacht van 15 op 16 januari, een paar uur voor de moord. Vlak voor mijn vertrek had ik Colette Braeckman gezien, journaliste van *Le Soir* en dé topspecialiste inzake Congo. Ze was net terug van een reis naar Amerika en zei me: 'Zowel in de omgeving van Clinton als in die van Bush wordt gezegd

dat Kabila moet vertrekken.'»

HUMO Dat is nog geen bewijs. Maar ga verder.

MARTENS « Zoals ik al zei verscheen Eddy Kapend nog geen twee uur na de aanslag op tv. Lwetsha, de stafchef van het leger, vernam de aanslag pas om kwart voor vijf, dus meer dan drie uur na de moord! Het is onbegrijpelijk dat Kapend niet onmiddellijk de hoogste militaire autoriteit heeft verwittigd.

» Nog zo'n feit dat zeer in het nadeel van Kapend speelt: volgens de meeste ooggetuigen van de aanslag werd de dader, de kindsoldaat Rachidi, tijdens zijn vlucht in de benen geschoten, wellicht door de lijfwachten van Kabila. Vervolgens kwam Kapend toegesnel en maakte Rachidi met een nekschot af. Zo schakelde hij niet alleen de dader, maar ook de kroongetuige uit.»

Aan de dood ontsnapt

HUMO Het doet aan de moord op Lee Harvey Oswald denken, hè.

MARTENS « Dat laat ik voor jouw rekening (*lacht*). Ik sprak onlangs met een man van de Angolese staatsveiligheid. Hij zei dat de laatste maanden veel aan Kabila's controle ontsnapte. Volgens hem was het complot begonnen in de oostelijke stad Pweto, in november van vorig jaar. Joseph Kabila en Munene bereidden daar een militaire operatie tegen de Rwandezen voor. Maar het garnizoen was blijkbaar geïnfiltrerd en liep over naar de vijand. Joseph en Munene konden maar net aan de dood ontsnappen.

» Achteraf werden zes generaals, onder wie Joseph Kabila, naar Zimbabwe gestuurd 'voor een stage'. Kapend had het marsbevel getekend, terwijl normaal alleen Kabila dat kon doen. Toen de generaals in Harare landden, was niemand er op de hoogte van hun komst, noch van een stage. Het was natuurlijk een manoeuvre om tijdelijk enkele lastige generaals uit te schakelen.

» Een paar dagen geleden gaf een hogere officier me een lijstje met vijf namen: 'Voici la liste des comploteurs.' Kapend en (*generaal*) Yav waren erbij. Yav had de dag vóór de moord de soldaten in het kamp Kokolo laten ontwapenen. Velen zagen dat als een maatregel om mogelijk

verzet tegen de geplande staatsgreep te beletten. De officier voegde eraan toe dat die groep in de diamantmaffia zat, onder meer samen met Nkere, één van de economische raadsleden van de president. Het was Nkere die het Congolese diamantmonopolie had doorverkocht aan de duistere Israëlische firma IDI. De groep zou ook tien Libanezen uit dezelfde maffieuze diamantkringen hebben geëxecuteerd.»

HUMO Zelfs Georges Leta, de chef van de binnenlandse veiligheid, zou in het complot hebben gezeten?

MARTENS « Daar zijn inderdaad aanwijzingen voor. Ismaël Tutwemoto, die ik in België goed heb gekend, was tot vlak voor de aanslag hoofd van de *buitenlandse* veiligheid, de ANR. Hij was op 7 januari door minister van Defensie Tchamlesso in opdracht van Kabila naar België gezonden. In Brussel kreeg hij uit goede bron informatie over een geplande aanslag op Kabila. Maar hij werd al twee dagen later door Leta teruggedroepen, omdat hij bij het regelen van zijn reis 'de hiërarchie had gepasseerd'. Op de ochtend van 16 januari, dus enkele uren vóór de aanslag, werd Ismaël tijdelijk uit zijn functie ontheven en vervangen door Mbuyu Koni, die vroeger voor Mobutu werkte.»

HUMO Het lijkt wel een spionageroman.

MARTENS « Wees maar zeker dat er op dit eigenste ogenblik allerlei afrekeningen worden gemaakt. Maar de Angolezen en Zimbabwezen die het onderzoek leiden, zijn vastbesloten de waarheid te vinden. Een militair van de *présidence* zei me: 'Joseph is zwijgzaam, maar hij werkt zeer systematisch. Hij is vastbesloten om al diegenen die bij de moord van zijn vader betrokken waren, in de kraag te grijpen.'»

***

Volgens de laatste berichten zijn zowel Kapend, Yav, Nkere als Leta aangehouden voor ondervraging.

Wilfried Hendrickx
(Foto's Ludo en Mira Martens)

VOLGENDE WEEK:
ALLE MACHT AAN DE MANNEQUINS!

KUIFJE IN CONGO : ALLE MACHT

'We hingen zo'n Rwandees een autoband om zijn hals, overgoten hem met benzine, en staken hem in brand. En dânsen dat hij deed!'

Ik ben nu vier dagen in Kinshasa, en het is alsof ik er mijn hele leven heb gewoond. De dialectische spanningen in het huis van **Ludo Martens** hopen zich op. De ernst van mijn gastheer is dodelijk: urenlang zit hij aan zijn laptop analyses te schrijven. Ondertussen sloft zijn zwarte vrouw, Mira, aan haar lot overgelaten door het huis, schreeuwend om aandacht.

Als Ludo met mij op interview trekt, wordt een hels ritme aangehouden: ik heb in die korte tijd al tien C90-cassettes vol met gesprekken. In zijn enthousiasme vergeet Martens telkens weer het middageten. Overal waar hij komt, blijft hij hangen. Praten, praten, praten. Hij duikt een gebouw binnen om een brief af te geven, en blijft twee uur weg. Ondertussen wordt de arme Mira ingeschakeld als manuje van alles. Voorwaar:

het leven van de vrouw van een revolutionair loopt niet over rozen! Vandaag zou háár dag zijn: ze wil mij per se voorstellen aan enkele vrienden-mannequins. Maar twee keer na elkaar zorgt Ludo er, al dan niet kwaadwillig, voor dat de ontmoeting niet doorgaat: plotseling is er weer een belangrijke pief die ons dringend wil spreken, weer een minister, stafchef of vleugeladjutant die per se in de Humo wil. Gevolg: de mannequins worden alweer afgezegd, tot groot verdriet van mijn charmante gastvrouw.

Die avond hangt een loodzware stemming over het huis. Bij het avondeten wordt nauwelijks een woord gesproken. Martens zit totaal in zichzelf gekeerd te kauwen. Mira's ogen zijn gezwollen. Ik vermoed dat ze heeft gehuild. Dat heeft ermee te maken dat ik net

heb gezegd: 'Ludo, morgen mag je me zelfs meenemen naar Joseph Kabila, maar: morgen wil ik mannequins zien!'

Club Savana

Terwijl wij zo voor ons uit zitten te staren, gaat plotseling de telefoon. Als Ludo de hoorn weer neerlegt, is zijn sombere bui verdwenen. 'Trek snel je kostuum aan. Babi wil ons zien voor een gesprek in de Club Savana. Hij stuurt zo meteen een limousine om ons op te halen.'

Babi, voluit **Babi Mbayi**, is minister van Energie. Volgens Martens is Babi 'een van de bekwaamste mensen uit de regering-Kabila. Een rondborstige kerel met het hart op de juiste plaats.' Maar Mira trekt een pruillip: 'Babi wil maar één ding: zijn gespreksgenoot van de dag onder tafel drinken. Ik heb er genoeg van weer eens een hele

avond aan tafel te zitten en te zwijgen terwijl de mannen luidkeels aan de revolutie sleutelen. Ik blijf thuis.' De familie Martens heeft Nieuwjaarsnacht met Babi doorgebracht, zo verneem ik, en dat feestje heeft blijkbaar sporen nagelaten. Ik klim in mijn speciaal voor dit soort gelegenheden meegenomen pak, trek een das aan en spuit wat *Fahrenheit* onder mijn oksels.

De limousine van minister Babi blijkt een gloednieuwe, van airconditioning voorziene Peugeot te zijn, bestuurd door twee militairen. We klimmen in de auto en stuiven met een onwaarschijnlijke snelheid de nacht in. De straten van verharde aarde zijn niet verlicht, de weg zit vol flinke kuilen, maar dat kan de chauffeur niet schelen. In het licht van de koplampen zie ik tientallen zwarten

AAN DE MANNEQUINS!

net op tijd wegspringen voor de aanstormende ministeriële bolide.

Na een helse rit stoppen we voor een privé-domein, bewaakt door enkele lijfwachten. We stappen uit, de chauffeur saluëert en belooft ons dat hij *à notre disposition* blijft, desnoods tot 's ochtends.

Club Savana is een chique openluchtbar zoals die alleen in de tropen kan bestaan. In een grote tuin ligt een vijftiental open prieeltjes, elk met een kleine ronde tafel en enkele plastic stoelen erom. Onder het strooien dak hangt een stormlamp, omzwermd door muggen. De prieeltjes liggen ver genoeg uit elkaar om voldoende privacy te waarborgen. Dit is de verzamelaarsplaats van de politieke en zakelijke elite van Kinshasa.

Door de luidsprekers klinkt gedempte Afrikaanse muziek. Het is al volop avond, maar nog altijd dertig graden warm. Minister Babi zit aan één van de tafeltjes whisky te drinken. Hij is een breedgeschouderde man met een flinke, grijze baard en goedlachse ogen. Hij draagt een blauw-wit vrijetijdshemd, met de beeltenis van de vermoorde president Kabila erop. Dat soort hemden heb ik in Kinshasa al tientallen mensen zien dragen: ze zijn na de aanslag een echte hit geworden. Om zijn hals hangt een gouden ketting. Met zijn enorme hand kneedt hij voortdurend een blauwe massagebal. Zijn fetisj, zo blijkt.

Naast minister Babi zit een al wat oudere man met een kaalgeschoren hoofd dat uit zwart graniet lijkt te zijn gebeeldhouwd: *monsieur Kiselele*, de vice-gouverneur van West-Kasaï. De ober vraagt wat wij drinken. Martens kiest voor *Dobbel*, een zwaar, donker bier. Ik doe zoals Babi en drink whisky.

We toasten, en dan volgt één van de vreemdste gesprekken die ik ooit heb aanhoord. Alsof ik niet besta, over mijn hoofd heen, wordt over de toekomst van het land beslist. Martens had vooraf duidelijk verteld dat de minister alleen informeel wilde praten; mijn bandrecorder mag dus niet aan. Maar mijn oren staan op scherp.

Babi steekt van wal met een vreemd verhaal: enkele dagen na de aanslag op Kabila werd hij opgebeld door Gaëtan Kakudji, minister van Binnenlandse Zaken en

de rechterhand van de vermoorde president. Kakudji nodigde Babi uit op de stichtingsvergadering van een geheime politieke genootschap: *'Les Apôtres'*. Enkele dagen later werd de zaak afgeblazen. Babi en Martens breken zich de hersenen over wat de bedoeling van *Les Apôtres* kan zijn. Bereidt Kakudji een greep naar de macht voor? Voelt hij zich geïsoleerd? Is hij op zoek naar bondgenoten?

Het gesprek duurt meerdere uren. Vele namen passeren de revue. Strategieën worden uitgestippeld. *Carrières* worden besproken, uitspraken gewikt en gewogen. Ondertussen laat Babi rijkelijk drank aanrukken. Na de derde literfles *Dobbel* constateer ik dat Martens dronken dreigt te worden. Al die tijd zeg ik geen woord, luister alleen maar, en tracht niet te veel whisky binnen te krijgen.

Vervolgens hebben de drie het over een open brief die Ludo Martens in enkele belangrijke linkse kranten wil publiceren, ondertekend door 'tien wijze en rechtvaardige kameraden'. Namen worden in de mond genomen, geproefd en weer uitgespuwd. Vooral Martens is vernietigend in zijn commentaar: *'Celui, c'est une nullité'*. Andere graag gebezigde woorden zijn: *un imbécile, un voleur, un conard, un vaut-rien*. Bijna niemand vindt genade in zijn ogen. Met zeer veel moeite komen de drie ten slotte aan een half dozijn betrouwbare mannen.

Volgende gespreksonderwerp: de CPP (*Comités de Pouvoir du Peuple*). Deze revolutionaire wijkraden zijn geboren uit het verzet en genoten de bijzondere belangstelling en bescherming van president Kabila. Jammer genoeg zijn

ook hier de ex-Mobutisten geïnfilteerd. Het drietal is van oordeel dat de CPP behoefte heeft aan een sterke, onbaatzuchtige leider. De vice-gouverneur van West-Kasaï houdt een lang betoog en eindigt met te vinden dat 'als één man in aanmerking komt voor dit leiderschap, het minister Babi is'. Babi buigt het hoofd en zegt bescheiden: 'Ik ben niet uit op vette ministerpostjes of wat dan ook. Ik wil alleen mijn land dienen.' Ludo Martens knikt instemmend. De zaak is geregeld. De vice-gouverneur van West-Kasaï houdt het voor bekeken en neemt afscheid. Babi en Martens schenken zich nog eens in.

Diep in de nacht krijgt Babi een telefoontje. Uit wat hij in zijn gsm roept, leid ik af dat de minister gisteren een deel van zijn ondergeschikten heeft ontslagen omdat ze te laat op hun werk verschenen, en dat hij bij die beslissing blijft. Als hij de telefoon weer neerlegt, neemt hij een flinke teug van zijn whisky en zucht voldaan. 'Iedereen vindt dat ik *un grand fou* ben. Maar ik zeg simpelweg de waarheid. En ik ben niet bang om te sterven.'

'Zo is dat,' zegt Martens, en oordeelt dat het tijd is om te gaan slapen. Maar Babi vindt dat we hem in de steek laten en laat de ober nog eens opdraven. Na een laatste fles *Dobbel* waggelt Martens tussen Babi en mij in naar de parking. De chauffeur en zijn begeleider springen in de houding en salueren. Minzaam informeert Babi naar hun gezondheid, die van hun vrouw en die van hun kinderen. We stappen in voor een nieuwe helse rit, maar deze keer dient er niemand opzij te springen: de stra-

ten zijn leeg.

Thuisgekomen strompelt Martens zonder één woord naar zijn bed. *Nouja, à la guerre comme à la guerre.*

Stad in staat van oorlog

De volgende ochtend neemt Ludo Martens mij mee op een helletocht langs 'vrienden en kameraden die de goede zaak zijn toegedaan'. Wij brengen een bezoek aan de RTNC, de *Radio et Télévision Nationale du Congo*. Ooit was dit een prachtig gebouw met Westers comfort en moderne nutsvoorzieningen. Maar na herhaalde plunderingen is het interieur kapotgeslagen en de inhoud leeggeroofd.

Op de Radio Nieuwsdienst maak ik kennis met directeur Kipolongo en hoofdredacteur Ntumba. Beide heren klagen over de armtierige omstandigheden waarin ze moeten werken. De hele redactie moet het stellen met twee antieke Nagra-bandopnemers, waarvan één altijd stuk is. Informaticamateriaal is er niet. Op een bord staat in wit krijt de dagorder neergeschreven. Ik wil vooral weten in hoeverre journalisten binnen het Kabila-regime aan onafhankelijke nieuwsgaring kunnen doen.

NTUMBA « De meeste pers hier in Congo is corrupt. Wil je een lovend artikel over jezelf, dan trek je naar een willekeurige journalist en je betaalt hem. Wij van de RTNC zijn in de eerste plaats een staatsomroep. Onze bewegingsvrijheid is dus erg beperkt. Op de redactieraad bedenken wij onze onderwerpen in volkomen vrijheid. Daarvan sturen wij een lijstje naar de bevoegde minister. Doorgaans krijgen wij zijn goedkeuring, maar af en toe worden er vragen gesteld (*lacht*). En soms luidt het oordeel: 'Over dit onderwerp zou je beter zwijgen.'

» Als je zoals ik al enkele jaren in dit beroep zit, weet je vanzelf wel wat kan en wat niet. Dat ruikt natuurlijk naar autocensuur. Verder kunnen wij met dit systeem niet echt kort op de bal spelen: het gebeurt vaak dat we heet nieuws hebben, maar dat de toelating van de minister lang op zich laat wachten. Dat is wel eens vervelend. Maar we zijn eraan gewoon geraakt. »

Pierre Yambuya, privé-piloot van Mobutu: 'Het ergste dat ik ooit heb meegemaakt, is het droppen van levende mensen, vanop 1.000 meter boven het oerwoud.'

KUIFJE IN CONGO

► Het probleem Tshisekedi

Martens en ik verlaten het zwaar-bewaakte RTNC-gebouw en rijden naar een anoniem appartementsblok in het centrum van Kinshasa waar, in een achterkeuken, vijf hoog, de redactie van het linkse blad *Demain le Congo* huist. Hoofdredacteur Omer Nsongo, leptosoom, dun snorretje, steekt voor ons een lang betooft af, waaruit ik vooral zijn uitval naar Etienne Tshisekedi - tot voor de komst van Kabila de grootste Mobutu-opposant - onthou. Ik wilde graag van hem weten waarom Kabila Tshisekedi niet onmiddellijk in zijn regering heeft opgenomen.

OMER NSONGO « Het hele probleem van de oppositie ligt samengebond in één man: Etienne Tshisekedi. Hij had alle troeven in handen, maar hij heeft alles verknood. Als je Congo wilt begrijpen, is één woord van levensbelang: *le tribu*, de stam. Ik schat dat er tussen de drie- en de vierhonderd stammen zijn, ieder met hun eigen belangetjes, intrigetes en lobby'tjes. Dat verklaart ook waarom het politieke landschap zo versnipperd is: we hebben ongeveer honderd verschillende politieke partijen. Raak daar maar eens wijs uit! Tshisekedi vertegenwoordigt in de eerste plaats de belangen en het volk van Kasai. Als hij ooit aan de macht komt, denkt hij meteen: *maintenant c'est mon tour!* Hij zal alleen denken aan zijn stam, zijn clan, zijn hofhouding. En de hele ellende begint opnieuw.»

HUMO Tshisekedi heeft zijn kans gemist?

NSONGO « Niet eens. Hij deinsde simpelweg terug voor de macht. Het heeft jaren geduurd voor wij het doorhadden, maar toen hadden we het ook echt goed begrepen: telkens als Tshisekedi de macht als het ware voor het grijpen had, lokte hij een incident uit, zodat de zaak niet doorging. Tshisekedi is bang voor verantwoordelijkheid. Hij gaat ervoor op de loop.

» Een mooi voorbeeld: Mobutu is hier in allerijl vertrokken op 16 mei, toen Kabila vlakbij Kinshasa was. De stad is toen meer dan 24 uur zonder *patron* geweest. Op dat ogenblik had Tshisekedi, die altijd geroepen had

dat de echte macht op straat, bij het volk, te vinden was, maar toe te happen. Maar hij durfde niet.»

Van onze Bill in Brazaville

We nemen afscheid en springen de Mercedes weer in, deze keer voor een bezoek aan de redactielokalen van *L'Avenir*, waar hoofdredacteur Joachim Diana ons, tussen twee redactievergaderingen door, zijn merkwaardige verhaal doet.

JOACHIM DIANA « Kijk, *L'Avenir* is een echte pro-Kabila-krant, met internationale verspreiding. Wij staan helemaal achter de revolutie van Laurent-Désiré, wij werken er actief aan mee. Toch ben ik een tijd geleden in de gevangenis beland: de *Sécurité* heeft ons geruime tijd geschaduwed en is vervolgens onze lokalen binnengevallen. Tot drie keer toe

Joachim Diana, hoofdredacteur van *L'Avenir*, een Kabila-gezinde krant: 'Drie keer is de redactie in de gevangenis gegooid. Op het hoogste niveau leek Kabila alles onder controle te hebben maar daaronder regeerden de Mobutisten.'

zijn redactieleden gearresteerd en in de gevangenis gegooid. Ons materiaal werd zomaar aangeslagen.

» Wij zijn ook vaak bedreigd. Mij is letterlijk gezegd: 'Zorg maar dat je snel in Brazaville bent, ventje. Want Kabila houdt het niet lang meer uit.' Men heeft mij en mijn krant er zelfs van beschuldigd contacten met rebellenleider Jean-Pierre Mbemba te onderhouden! Wij zijn beledigd, geslagen en onder druk gezet. Ooit werd de hele redactie hier door de militairen belegerd. Toen de bevoegde minister eraan kwam om ons te ontzetten, versperden de militairen hem de weg! Ik vertel je dat om aan te tonen wat ondertussen iedereen al weet: president Kabila had de zaak niet meer onder controle. Van dictatuur kon simpelweg geen sprake zijn (*lacht*).

Op het hoogste niveau leek alles oké, maar daaronder regeerden de ex-Mobutisten.»

Engel van de dood

Als laatste van die helse dag bezoeken wij Pierre Yambuya, één van de belangrijkste ooggetuigen van de gruweldaden van het Mobutu-regime. In 1975 vervoegde helikopterpiloot Yambuya zich bij het 31ste eskadron van de luchtmachtbasis Ndolo, in Kinshasa. Vaak was hij de privé-piloot van Joseph Désiré Mobutu Sese Seko. Ook werd hij ingeschakeld bij de vuile karweien van het regime.

In 1984, dus op het toppunt van Mobutu's macht, kan Yambuya de ellende niet meer aanzien, desertereert en vlucht naar Italië. Hij wordt er lid en medewerker van *Amnesty International* en profileert zich als één van de eerste en

vende mensen, vanop 1000 meter hoogte boven het oerwoud. Ik heb ook vele tientallen kadavers van terechtgestelden en doodgemartelden getransporteerd. Ik heb Mobutu van zeer dichtbij gekend, ik heb zijn persoonlijke misdaden meegemaakt.»

HUMO Eigenlijk was u medeplichtig aan die misdaden?

YAMBUYA « Wat moest ik doen? De waarheid sijpeld maar traag bij mij door. In het begin ken je de echte draagwijdte van al die transporten niet. Ik was bij het leger zoals een Fransman of een Belg dat is. Vanaf het moment dat ik echt beseftte wat er gaande was, heb ik geweigerd nog verder te vliegen. Men heeft mij gearresteerd en gemarteld. Gelukkig ben ik uit de gevangenis kunnen ontsnappen.»

HUMO Waarom hebben ze u gearresteerd? U had toch niets misdaan?

YAMBUYA « Alleen al mijn weigering nog te vliegen werd als hoogverraad beschouwd. Ik had amper twintig van die macabere missies gevlogen, maar Mobutu beseftte maar al te goed dat ik te veel had gezien en dat ik waarschijnlijk mijn mond niet zou houden. Het onwaarschijnlijke is dat veel van de beulen die ik in die periode heb gekend, nu nog altijd hoge functies bekleden: Kabila heeft zich niet van hen kunnen ontdoen.»

Hoe meer Yambuya het verleden oprakelt, hoe meer hij zich opwindt, hoe zeker hij wordt. Zijn hemd is drijfnat van het zweet. Zijn ogen zien rood van de roots. Hij lijdt aan een zeldzame vorm van *psoriasis*, een psychosomatische aandoening die vaak voorkomt bij mensen die gruwelijke belevenissen proberen te verdringen.

Wij besluiten Yambuya zich niet langer te laten uitputten, en nemen afscheid.

Down and out in Masina

Woensdag, rondom de klok van vieren. Het Centraal Station van Kinshasa doet denken aan een door onkruid overwoekerd voetbalveld, met hier en daar een verroeste rail. Ik wacht op de stoptrein naar Masina, een volkswijk op een kilometer of twintig van het centrum.

KUIFJE IN CONGO

Met een halfuur vertraging puft de trein het station binnen. In de wagons is alles gesloopt wat naar beschaving ruikt: alleen een ijzeren bak, zonder vloer of banken, blijft over. De ruiten zijn ingeslagen, de toiletten uitgebroken, de bagagerekken afgerukt. Ik ben de enige blanke in een rijtuig stampvol arme, hongerige mensen. Iedereen staart mij aan: het moet jaren geleden zijn dat een witte man nog in deze wagons heeft gereisd. Dit is de trein van de minsten der mijnen, van wie helemaal niks meer heeft, van het schuim van de straat.

Ik leun door het venster en zie het landschap voorbijtrekken: houten of golfplaten barakken, scheefgezakte hokken, slaapverblijven van karton. En overal volk, volk, volk: in groot Kinshasa wonen meer dan zes miljoen mensen. In het oosten woedt de oorlog, de laatste rapporten spreken van drie miljoen doden. Maar ook in de hoofdstad vallen de slachtoffers bij bosjes. Simpelweg omdat er niets te eten valt, omdat er geen medicijnen zijn, omdat niets nog werkt. Een zwarte vrouw stoot mij aan en wijst naar de vloer. Een jongetje van een jaar of zes, op een dunne voddenbroek na helemaal naakt, huilt hartverscheurend. De vrouw kijkt mij boos aan: ik blijf op de hand van het kind te hebben getrapt. Ik wil hem wat geld toestoppen maar ik durf niet. Bange blanke in zwart vreemd land.

De hele trein is vergeven van dat soort jongetjes: ze wippen zonder ticket op de ochtendtrein naar het centrum van Kinshasa en brengen er de dag al schooiend door. Regelmatig houdt de politie razzia's en gooit de kinderen onbarmhartig uit de wagons. Sommige van die schoffies nestelen zich in de wielkasten van de trein om aan de controle te ontsnappen. Iedere week wordt er wel eentje verpletterd.

Bijna drie kwartier, zoveel tijd kost het om de vijftien kilometer naar Masina af te leggen. Aan het station word ik opgewacht door een vijftiental zwarten, aangevoerd door mijnheer Mupepe, mijnheer Martin Kibungu en mevrouw Nicole: leden van het *Comité du Pouvoir du quartier Mfumu Nsuka*. Het idee om Masina te bezoeken komt van Ludo Martens: 'Pas in een wijk als Masina hoor je

het hart van het volk echt kloppen.'

Het *Comité* verwelkomt mij als ware ik *Bwana Kitoko* himself. Terwijl de heren zich uitsloven om mij tekst en uitleg te verschaffen, wandel ik door de wijk, met - zoals het hoort - een slepende gang, de handen op mijn rug, minzaam knikkend, en met een meevolende blik in mijn ogen.

Masina ziet er bijna idyllisch uit: er is veel groen, en de percelen zijn ruim en netjes afgebakend. Maar dat is slechts schijn. We zitten midden in het regenseizoen en bij de minste bui loopt de wijk onder. Er is een schreeuwende behoefte aan elementaire riolering, maar de middelen zijn er niet. Bij zware regen lopen de septische putten over en komt de stont bovendien. Als het ophoudt met

Hongerkinderen in Masina. 'De meisjes zijn hier zwanger op hun dertiende. Ze worden uit hun familie gestoten en baren hun kind op straat. Het is een vicieuze cirkel. Van een dode meer of minder kijkt niemand hier op.'

regenen, blijft het besmette water dagenlang in grote plassen staan. Die kleine vijvers trekken massaal de malariamuggen aan. De kindersterfte is enorm. Malaria en tyfus zijn hier dagelijkse kost.

We bezoeken het schooltje. Mama's sieren huilende baby's met hongerbuikjes aan. De meeste kinderen zijn duidelijk in slechte conditie, hun bovenlip hangt vol snot, hun blik is leeg en hun maag, vermoed ik, ook. Ik maak wat foto's, aai hier en daar over een zwarte krullenbol, en luister naar de uitleg van kameraad Mupepe en kameraad Kibungu.

KIBUNGU « Een simpele bronchitis betekent hier zoveel als een doodvonnis. Ook de *amoebediarrée* is een echte killer: in theorie hoeft een amoebe-infectie niet per se dodelijk te zijn; er bestaan uitstekende medicijnen voor, maar: *on n'a pas les moyens*. In deze wijk wonen ongeveer twintigduizend mensen,

maar we hebben geen enkele medische voorziening. Het dichtstbijzijnde ziekenhuis ligt vele kilometers hiervandaan: de meeste baby's sterven onderweg.» **MUPEPE** « Echte hongersnood is er nog niet. Maar het voedsel is van zeer slechte kwaliteit: er is een enorm gebrek aan proteïnen. De meeste mensen zitten zonder werk. Veel kinderen zijn wees. Ze verdwijnen naar het centrum van Kinshasa en leven er op en van de straat. De meisjes zijn hier zwanger op hun dertiende. Ze worden uit hun familie gestoten en baren hun kind op straat. Het is een vicieuze cirkel. Prostitutie is alledaags. Net zoals aids. Van een dode meer of minder kijkt men niet op.»

KIBUNGU « De oorlog heeft het so-

weer gaat zitten, blijven alle ogen op mij gericht. Er wordt een wederwoord verwacht. Ik sta op en hoor mij tot mijn eigen verbazing iets zeggen als: 'Ik schaam mij om wat het Westen en dan vooral de Belgen met dit land hebben uitgegemaakt. Ik hoop dat de Oegandese en Rwandese agressoren het land zo snel mogelijk verlaten, zodat Congo in vrede aan de wederopbouw kan beginnen. Ik wil jullie van harte feliciteren met jullie mooie werk, en wens jullie alle sterkte toe.' Even overweeg ik zelfs een gebalde vuist in de hoogte te steken en een flinke *Internationale* aan te heffen. Is het de stekende zon, is het de aanblik van zoveel ellende, of is het plat opportunisme? Wie zal het zeggen?

Voor de terugweg heb ik de witte Mercedes van Aristide en Sylvestre besteld. Terwijl wij door de eindeloze wijken hotsen, vertellen zij over hun heldendaden in het verzet.

ARISTIDE « Iedereen wist dat Kinshasa geïnfiltrerd was door de Rwandese agressoren, maar hoe moest je ze herkennen? We wisten dat ze Swahili spraken, en dat ze scherpere gezichten hebben dan wij, Bantoe-zwarten. Maar de vijand was listig! Sommige rebellen hielden zich schuil in het eucalyptusbos waar we net zijn langsgereden. Andere liepen blootsvoets en haveloos door de straten en deden zich voor als gekken. Toen dat bekend raakte, werd een ware klopjacht georganiseerd. Alle zotten van de stad moesten eraan geloven, ook de echte! (*lacht smakelijk*)»

SYLVESTRE « Als we een verdachte vonden, dwongen we hem Lingala te spreken. Als dat niet lukte, werd hij getraakteerd op *le pneu*. We overgoten die jongen met benzine, hingen een versleten autoband om zijn hals, en staken hem in brand. En dansen dat hij deed! (*hilariteit*)»

Verder spreken beide heren er hun teleurstelling over uit dat België zich het lot van Congo nog nauwelijks aantrekt.

SYLVESTRE « *Vous, les Belges, vous êtes notre oncle, notre papa*. En een echte vader laat zijn kinderen nooit in de steek, niet? *Alors...*»

Wat moet ik hem vertellen? Dat wij een klein strontlandje zijn, een vlekje op de wereldkaart, tachtig

ciale en economische weefsel verwoest. Eigenlijk staan wij machteloos, we kunnen alleen maar voorlichting geven.»

Le pneu

We verlaten de school en bezoeken een 'aluminiumfabriek' in open lucht: twee met houtskool gevulde putten van dertig centimeter doorsnede, één van pedaal-aandrijving voorziene blaasbalg, en twee gietvormen. De oogst van de dag staat enkele meters verder: vijf pannen, twee kommen en drie kookpotten. Doodernstig vertelt mijnheer Mupepe dat het *Comité* volgend jaar hoopt 'de productie te verdubbelen'.

Het bezoek loopt ten einde. Mijnheer Mupepe nodigt het *Comité* en mezelf uit voor een glas Primus en een handvol nootjes. Alvorens het bier wordt uitgeschonken, houdt Mupepe een roodgloeiende speech. Wel een kwartier blijft hij aan het woord. Als hij

weer gaat zitten, blijven alle ogen op mij gericht. Er wordt een wederwoord verwacht. Ik sta op en hoor mij tot mijn eigen verbazing iets zeggen als: 'Ik schaam mij om wat het Westen en dan vooral de Belgen met dit land hebben uitgeleerd. Ik hoop dat de Oegandese en Rwandese agressoren het land zo snel mogelijk verlaten, zodat Congo in vrede aan de wederopbouw kan beginnen. Ik wil jullie van harte feliciteren met jullie mooie werk, en wens jullie alle sterkte toe.' Even overweeg ik zelfs een gebalde vuist in de hoogte te steken en een flinke *Internationale* aan te heffen. Is het de stekende bron, is het de aanblik van zoveel ellende, of is het plat opportunisme? Wie zal het zeggen?

Voor de terugweg heb ik de witte Mercedes van Aristide en Sylvestre besteld. Terwijl wij door de eindeloze wijken hotsen, vertellen zij over hun heldendaden in het verzet.

ARISTIDE « Iedereen wist dat Kinshasa geïnfilteerd was door de Rwandese agressoren, maar hoe moest je ze herkennen? We wisten dat ze Swahili spraken, en dat ze scherpe gezichten hebben dan wij, Bantoe-zwarten. Maar de vijand was listig! Sommige rebellen hielden zich schuil in het eucalyptusbos waar we met zijn langsgereden. Andere liepen blootsvoets en haveloos door de straten en deden zich voor als gekken. Toen dat bekend raakte, werd een ware klopjacht georganiseerd. Alle rotten van de stad moesten eraan geloven, ook de echte! (*lacht smakelijk*) »

SYLVESTRE « Als we een verdachte vonden, dwongen we hem Lingala te spreken. Als dat niet lukte, werd hij getraakteerd op *le pneu*. We overgoten die jongen met benzine, hingen een versleten autoband om zijn hals, en staken hem in brand. En dansen dat hij deed! (*hilariteit*) »

Verder spreken beide heren er hun teleurstelling over uit dat België zich het lot van Congo nauwelijks aantrekt.

SYLVESTRE « *Vous, les Belges, vous êtes notre oncle, notre papa*. En een echte vader laat zijn kinderen nooit in de steek, niet? *Alors...* »

Wat moet ik hem vertellen? Dat wij een klein strontlandje zijn, een plekje op de wereldkaart, tachtig

keer kleiner dan hun eigen Congo? Oompje kan het niet meer. Dat is de waarheid.

Le phénomène Tshoko

Donderdagochtend. Eindelijk is het zover: het uur van Mira is aangebroken. Eén voor één lopen haar vrienden- en vriendinnen-mannequins binnen. De heren zien er nogal *m'as-tu vu* uit, inclusief paardenstaart en namaak Armani-brilletje. Maar de dames zijn speels en goedlachs en vol verwachting over 'een carrière in het Westen'. Ik speel het spel graag mee: we improviseren een defilé, de meisjes maken zich op en ik laat mijn cameraatje klikken als ware ik de grote *Selleslaga* zelf.

Eén van de mannelijke mannequins heet **Dudu**. Ludo Martens heeft mij voor hem gewaarschuwd: 'Een echte *filis à papa*. Zijn vader is onder Mobutu nog minister geweest.' Dudu is niet zo enthousiast over het Kabila-regime.

DUDU « Kabila predikte gelijkheid. Maar wat is gelijkheid meer dan een mooie illusie? Kijk om je heen: niets werkt nog. De regering steekt de schuld van de oorlog en van de misère graag op de Rwandezes, maar ze vergeten erbij te zeggen dat Kabila die Rwandezes zelf naar hier heeft gehaald. Eerst zijn het *'nos meilleurs amis'*, enkele weken later zijn het plotseling *'les agresseurs'*. Ja, zèg.

« Ik ben het ook absoluut niet eens met de opvolging van vader Kabila door zijn zoon Joseph. Een president moet, dacht ik, door het volk via vrije verkiezingen worden aangeduid. Wat wij nu meemaken is de vestiging van een heuse dynastie! Joseph Kabila is een geparachuteerde president, zonder enige legitimiteit. De enige die werkelijk recht heeft regeringsleider te worden, is Etienne Tshisekedi. Maar Kabila, die helemaal uit het niets en met de wapenen de macht heeft gegrepen, wilde niet met hem onderhandelen. Daar is maar één woord voor: dictatuur. »

Diezelfde Dudu zal later op de avond, onder het genot van een stevige slok whisky, Frankweg beweren dat hij gelovig is en dagelijks bidt. Verder is hij overtuigd van de wonderlijke kracht van predikers à la Kutino.

DUDU « Ik heb met eigen ogen ge-

zien hoe een man wiens linkerbeen tot aan de knie was geamputeerd, plotseling weer twee gezonde benen kreeg! »

Maar de grootste magiër van allemaal is volgens Dudu de Amerikaanse **David Copperfield**.

DUDU « David Copperfield is de enige mens ter wereld die op eigen kracht door de lucht kan vliegen. Dat heb ik zelf op televisie gezien! »

Ook **Susie Bakajika** maakt nu haar entree. Deze vriendin van Mira is journaliste van het blad *Echos de la femme - magazine de rayonnement de l'Africaine*. Met twee collega-journalisten schrijft ze het hele boekje vol. En ze doet ook nog eens zelf de lay-out! Trots toont ze mij het artikel dat net van haar is verschenen: een verhandeling over *le Phénomène Tshoko*.

SUSIE BAKAJIKA « De jonge meiden van Kinshasa dromen maar van één ding: er zo Westers en bleek mogelijk uitzien. Daarvoor zijn alle middelen goed. De laatste mode bestaat erin hun gezicht in te smeren met een gevaarlijk chemisch papje dat het pigment in de huid vernietigt. Het hoogste doel is: *elongi Fanta, makolo Coca* - hun gezichtje moet de kleur van Fanta krijgen, de rest van hun lichaam die van Coca-Cola. Het ergst van al is: als ze de viezigheid te lang op hun gezicht laten, is er geen terugkeer meer mogelijk. Dan lopen ze voor eeuwig rond met een geschonden gelaat. »

Marie-Hélène en **Bianne** zijn twee meisjes van vijftien jaar die net als Mira bezeten zijn van *le mannequinat*. Als ik hun vertel dat Europese modellen al vanaf dertien-veertien jaar beginnen te defileren, en vaak één meter achtenzeventig en meer meten, staren ze elkaar ontmoedigd aan. 'Maar als fotomodel kunnen jullie het misschien wél maken,' probeer ik hen te troosten.

Schoorvoetend komt ten langen leste Ludo Martens onze wufte party vervoegen. Met zijn digitale Sony-camera schiet hij zelfs wat beelden van onze modeshow. Zo wordt het toch nog een leuke middag.

Wilfried Hendrickx
(Foto's Ludo en Mira Martens)

VOLGENDE WEEK:
OUT OF AFRICA

...Gumbah...

'De eerste vrouw in Ludo's leven is zijn *laptop*'

Ik verblijf nu ongeveer één week in het huis van Ludo Martens, speciaal adviseur van de regering-Kabla. Albert Mukubundu Muke, 'de grootste revolutionair van Congo', sloft in zijn eeuwige shorts en op zijn eeuwige slippers door de gangen, wachtend op, ja, wáárop? Hij is zo'n beetje de lijfwacht van het huis. Als Ludo er niet is, houdt Albert mij net iets scherper in het oog. De hele ochtend wacht ik op het goede moment om mijn gastvrouw, Mira Martens, ongestoord te interviewen.

Al vanaf het begin van mijn verblijf heeft ze mij gesmeekt ook háár te interviewen, want: 'Ook ik heb heel wat te vertellen. Ik wil dat je niet de halve, maar de hele waarheid kent.' Maar als ik aanstalten maak om een praatje met haar te slaan, kun je er donder op zeggen dat Albert toevallig in de buurt opduikt en de oren spitst.

Dus stuur ik Albert om een fles Primus en maak van zijn afwezigheid gebruik om mijn charmante

gastvrouw een *Cherchez la Femme* af te nemen. Terwijl ik dit bandje uittik, vraag ik mij af of ik hiermee niet de heilige wet van de gastvrijheid overtreed. Maar dan bedenk ik dat ik niet alleen Ludo's gast was, maar ook die van Mira.

Trouwens: wás ik wel Ludo's gast? Gebruikte de grote manitou van de PVDA mij niet in de eerste plaats als spreekbuis voor het verkondigen van zijn eigen blijde boodschap?

Kortom: vooruit met de geit! **MIRA MARTENS** « Op een mooie dag moest ik de stad in. Ik wachtte op een taxi en even verder stond Ludo net als ik op een taxi te wachten. Er stopte een auto en wij zijn allebei ingestapt. Toen hij hoorde welk adres ik opgaf, sprak hij mij aan: 'Ook toevallig, ik woon in jouw buurt.' Hij tikte op het boek dat op zijn schoot lag en vroeg of ik de vrouw op de cover kende; het bleek een foto van Abo te zijn, de echtgenote van de revolutionair Pierre Mulele. Trots vertelde hij mij dat hij het boek zelf had geschreven. Ik dacht nog: 'Waw, een schrijver!' Tot mijn verbazing deed hij mij het boek cadeau: 'Dat is goed voor je opvoeding' (*lacht*). Meteen kreeg ik ook zijn visitekaartje. Langs zijn neus weg vroeg hij of hij mij 's avonds kon terugzien, bij hem

thuis. En ik heb ja gezegd.»

HUMO Het was liefde op het eerste gezicht?

MIRA « Helemáál niet. Ik dácht er niet aan! Ik had op dat ogenblik toevallig geen vriendje, maar ik zag Ludo absoluut niet als een mogelijke vrijer. In mijn ogen was hij een brave, wat timide blanke mijnheer. Ik zag hem vooral als iemand die mij vooruit kon helpen: ik studeerde journalistiek en het leek mij leuk daarover eens met een Europees journalist van gedachten te wisselen.»

De guerrillero getemd

HUMO Wanneer ben je dan echt verliefd geworden?

MIRA « Dat heeft lang geduurd, hoor (*lacht*). 's Avonds ben ik zelfs niet naar de afspraak gegaan. Maar de volgende dag won mijn nieuwsgierigheid het en

Mme: Mira, de vrouw van Ludo Martens

ben ik toch maar gaan aankloppen. Die eerste avond heeft Ludo mij nog wat lectuur meegegeven, 'om de revolutie beter te leren begrijpen'. Want, eerlijk gezegd, ik kende daar niks van. Ik wist zelfs niet wat het woord revolutie betekende! De hele avond heeft hij mij niet één keer aangeraakt. Maar op het einde wilde hij me wel per se naar huis brengen.

» Ik voelde mij nogal geïnteresseerd: ik kom uit een familie van tien kinderen en wij wonen echt armoedig, zoals zoveel mensen hier in Kinshasa. Maar hij bleef maar aandringen en zo kwam ik dus bij mij thuis aan met een blanke mijnheer van middelbare leeftijd! Ik geef het je op een blaadje: de hele buurt stond in rep en roer (*lacht*). Je zag de buren denken: 'Waar heeft Mira die witte man aan de haak geslagen?' Mijn ouders waren ontzettend verlegen: wij hebben maar twee kleine kamers voor een gezin van twaalf! Het salon lag vol slapende zusjes, zomaar op de grond.

» Nu was ik rond die tijd net van plan het huis uit te gaan om met enkele vriendinnen een kamer dichtbij de universiteit te huren. Toen zei Ludo: 'Kijk, ik heb een nogal groot huis. Als je zin hebt, kun je bij mij een kamer krijgen. Gratis.' En zo is het dus allemaal begonnen (*bloost*). Let wel, ik was nog altijd niet verliefd. Ik dacht: het gebeurt wel vaker dat een rijke blanke zich het lot van een meisje aantrekt, haar studies betaalt, weet ik veel, *quoi*. Het leek mij totaal onmogelijk in *un vieux* als Ludo een huwelijkspartner te zien (*lacht*). Ik voelde boven alles respect. Ik had geen enkel idee van zijn leeftijd: vragen in die zin ontweek hij altijd. De volgende weken heb ik in Ludo's huis zeer hard en in alle rust gestudeerd, en op het einde van het academisch jaar was ik mooi geslaagd.»

HUMO En al die tijd leefde je met Ludo als broer en zus?

MIRA (*schatert het uit*) » *Mais oui!* Ik begon het zelf vreemd te vinden. Op zekere nacht had ik vergeten het raam van de slaapkamer te sluiten. Toen ik wakker werd, zat ik helemaal onder de muggenbeten. Toen zei Ludo: 'Als je wilt, kan je bij mij slapen.

Hier kunnen de muggen je niet steken.' Zo ben ik in zijn bed beland. Toen is hij mij beginnen te strelen. Ik was doodsbang, ik had nog nooit een blanke man gekust! Hij zei ook niets. Geen enkel lief woordje, geen enkele keer: 'Ik hou van jou.'

» Even later vertrok Ludo voor enkele weken naar Europa. Ik bleef achter om op het huis te passen. Zo kreeg ik mijn eerste liefdesbrief. Toen had ik het eindelijk begrepen: Ludo is iemand die het van het geschreven woord moet hebben! Bladzijden lang beleed hij mij zijn liefde. Hij legde mij uit dat hij drie grote teleurstellingen in zijn leven had opgelopen en dat hij had gezworen nooit meer verliefd te worden. En nu bleek hij dus opnieuw hopeloos verliefd te zijn. Op mij (*lacht*)! In die brief schreef hij ook dat hij er zo naar verlangde zijn revolutionaire ideeën en zijn idealisme met mij te delen.»

HUMO En vanaf toen werd het menens?

MIRA » Nog altijd niet! *Incroyable, hein*. Ik vond het alleen vreemd dat wij na al die maanden nog altijd niet echt de liefde hadden bedreven. *Tant mieux pour moi*, dacht ik (*lacht*). Maar op een mooie dag was het zover: Ludo stopte mij wat geld toe, met de vraag of ik mij zou willen laten testen op aids. Die test bleek negatief. Zelf had Ludo zich in België al laten testen. Zo zijn wij aan onze seksuele relatie begonnen. En beetje bij beetje ben ik écht verliefd geworden.»

'In het begin leek het mij totaal onmogelijk in *un vieux* als Ludo een huwelijkspartner te zien, maar beetje bij beetje ben ik echt verliefd geworden.'

Het volk lijdt

HUMO Wat voor man is Ludo Martens?

MIRA » In het begin begreep ik hem totaal niet. Het grootste probleem was zijn zwijgen. Ik heb de woorden echt uit hem moeten sleuren. Ik wilde weten of hij in Europa geen vrouw of vriendin had zitten, want je weet maar nooit met die blanken; maar hij drukte mij op het hart dat dat niet het geval was. Ik wilde zijn geschiedenis kennen, ik wilde weten wat hij in die meer dan vijftig levensjaren allemaal had meegemaakt. Zo hoort het toch tussen man en vrouw, nee?

» Het enige waar hij graag en veel over praatte, was de revolutie. Het klassieke huisje-tuintje-gezinnetje leek hem nogal bourgeois. 'Als je ziet hoe het volk lijdt,' zei hij, 'is het maar vanzelfsprekend dat je in de eerste plaats aan hen denkt in plaats van aan je eigen privé-gevoelens.' Dat sprak mij wel aan. Ik had geen zin om vrouw aan de haard te spelen en door mijn man geleefd te worden. Ik wilde mijn waardigheid en mijn persoonlijkheid bewaren. En ik had mijn stille droom: ooit naar Europa trekken en er mannequin worden.

» Ik voelde ook meteen aan dat Ludo bijzonder weinig ervaring had met het samenleven als koppelp. Ik had nog altijd geen idee hoe oud hij was. Maar *l'amour ne regarde pas l'âge*. Dus ik dacht: ik waag het erop. Hij is de man van mijn leven.

» Ik ben van nature nogal bezitterig; als ik van iemand hou, wil ik hem voor mij alleen. Maar dan schenk ik hem ook alles wat ik te bieden heb, mijn lichaam, mijn hart, mijn geest. Ik had al begrepen dat Ludo een zeer moeilijke man was, maar ik dacht: misschien slaag ik erin hem te veranderen. Wat mij vooral in Ludo aansprak, was zijn bescheidenheid: hij stelt bijzonder weinig eisen. Het enige wat hij vraagt, is: rustig kunnen werken en studeren en zijn leven wijden aan de revolutie.»

Aan de wieg van Amada

HUMO Ludo is boven alles een revolutionair. Echt welstellend zullen jullie nooit zijn.

MIRA » Ik ben zelf van zeer nederige afkomst: mijn ouders verdienen niet eens het bestaansminimum. Van jongs af speelde in mijn hoofd dat ik tegen onze armoede ten strijde zou trekken. Ik wilde dat mijn familie en ikzelf het beter zouden hebben. Van nature ben ik niet materialistisch, ik was niet uit op een rijkdom, ik wilde simpelweg een *normale* man, met *normale* geldmiddelen.»

Onverwacht stopt haar stem.

Haar ogen schieten vol tranen.

MIRA » Op zekere dag gaf Ludo mij weer eens een brief. Hij beweerde dat hij er al vier maanden mee rondliep. In die brief legde hij mij uit dat hij in België een vrouw had, een meisje uit Burkina Faso met wie hij getrouwd is en bij wie hij een kind heeft: Amada. Dat kwam zeer hard aan. Ik heb nachtenlang gehuild. Ik had zoveel vertrouwen in hem! Het gebeurde net op het moment dat mijn hart helemaal voor hem was opengebloeid. Ik had toen echt *un dégoût fatal* van hem.»

HUMO Heb je Ludo niet verkeerd begrepen? Bedoelde hij dat van die dochter niet overdrachtelijk: 'Ik heb maar één kind en dat is Amada'?

MIRA (*nog steeds in tranen*) » Nee, hij was doorderstig. Dit soort grappen maakt hij niet. *Je vous le jure!* Later heeft hij mij weer tot zinnen gebracht en mij uitgelegd hoe de vork werkelijk in de steel zit. Het ergste vond ik nog dat hij nooit de moed had mij vlakaf in mijn gezicht te vertellen hoe de zaken stonden. Altijd maar weer die epistels, bladzijden lang; hij kán gewoon niet over zijn gevoelens spreken. Het was niet dat hij die affaire moedwillig verborgen hield, hij durfde simpelweg niet. Al die tijd had hij naar het goede moment en de juiste woorden gezocht. Nou, dat goede moment had hij wel zeer slecht gekozen: de avond voor zijn vertrek naar België.

» Ik heb zeer veel verdriet gehad. Ik wilde mij zelfs van kant maken. Maar toen dacht ik: hij is met dat meisje uit Burkina Faso getrouwd, precies omdat ze dreigde zich van kant te maken. Dat mag ik niet doen; ik mag hem hier niet mee chanteren, anders zal hij denken dat alle zwarte meisjes hetzelfde zijn.»

KUIFJE IN CONGO (4) Cherchez la femme

► Chique madame

HUMO Je bent een van de weinige mannequins in Kinshasa. Hoe staat Ludo daar tegenover?

MIRA « Toen hij éénmaal doorhad hoe belangrijk defileren en modellen voor mij is, heeft hij mij aangemoedigd. Ik was al model voor ik hem kende, zie je. Hij vond dat het nuttig was dat, als wij naar België zouden verhuizen, ik tenminste een bezigheid zou hebben. Hij zag dat ik alle kwaliteiten en troeven in handen had om als mannequin te slagen.»

HUMO En wat is je droom, nu?

MIRA « Ik wil met Ludo doorgaan, ik wil een kind van hem. Kijk, hij is nu 54 en ik 25, dat wil zeggen dat wij misschien nog tien-vijftien goede jaren voor ons tweeën hebben. Dan is hij zeventig en ik veertig (*lacht*). Dat is de realiteit. Van die vijftien jaar wil ik het beste maken, om niet te eindigen als *une malheureuse*. Het wordt de hoogste tijd mij te *installeren*, een gezin te stichten, kinderen te hebben en te slagen in mijn carrière als model.

» En verder... ik moet ook aan mijn familie denken, hè. Bij jullie in Europa is het naar het schijnt *ieder voor zich*. De mensen zijn er in zichzelf gekeerd en denken alleen maar aan hun eigen problemen. Maar hier in Congo heerst binnen de familie een enorme solidariteit. Ik kan mijn broertjes en zusjes en mijn ouders niet in hun armoede laten vegeteren en ondertussen in Europa de *chique madame* gaan spelen: ik ben nu verantwoordelijk voor de familie. Zo gaat dat hier in Congo: wie goed geld verdient, is verantwoordelijk voor de hele clan.

» Zolang ik mijn eigen geld niet verdien, zal Ludo voor mijn familie moeten opdraaien. Maar... dat vertikt hij. Voorlopig toch. 'Want,' zegt hij, 'wij zijn niet officieel getrouwd.' Gelukkig aanvaardt hij dat mijn zusjes hier als poetsvrouw en kokkin wat geld kunnen verdienen. Een deel geven ze af aan mijn ouders, de rest sparen ze, voor hun studies. Zo overleeft mijn familie.»

HUMO Begrijp je Ludo's politieke ideeën? Een van je mannequin-vrienden, Dudu, noemde Ludo 'een naïeve revolutionair uit het stenen tijdperk'. Wil je echt de vrouw van een revolutionair

zijn, met alle consequenties?

MIRA « *Ça, je suis un peu désolée, hein (lacht)*. Indertijd heeft Ludo mij mooi uitgelegd wat een revolutionair precies is: hoe een revolutionair denkt, wat hij doet, hoe hij zich gedraagt. Hij brengt dat ook in praktijk: hij vecht werkelijk voor de zaak van de armen en de onderdrukten. Dat bewonder ik. Måår! Ik vind: als je je echt het lot van de anderen wilt aantrekken, begin dan met de mensen uit je eigen omgeving. Hoe kun je je nu met een heel volk gaan bezighouden, als je de ellende van je eigen familie niet ziet! Mijn ouders behoren ook tot de armen en onderdrukten, hè.»

Revolutie totterdood

HUMO Hoezeer ik Ludo ook bewonder om zijn vasthoudendheid, toch ben ik het vaak niet met hem eens, dat heb je bij onze tafeldiscussies wel gemerkt. De revolutie is een mooi ideaal, maar het blijft een utopie.

MIRA « Ik heb het hem al vlakaf in zijn gezicht gezegd: wanneer houdt dat engagement van jou nu eens eindelijk op? Wanneer ga je eens aan jezelf denken, aan je gezin, aan mij, aan het kind dat we samen willen? Je hele leven heb je aan de revolutie opgeofferd, maar wat heb ik daar aan? Ik zeg ook altijd: de eerste vrouw in Ludo's leven is zijn *laptop*. In dit huis voel ik mij absoluut niet *chez moi*.»

HUMO Toch is het een mooi huis, zeker in vergelijking met de krotten waarin 95% van de be-

volking hier woont.

MIRA « Dat weet ik best. Maar: ik heb hier *niets* van privacy. Het is hier iedere dag *open huis*. De kameraden komen en gaan. Ik noem dat geen thuis maar een *politiek bureau*. Ik wil een eigen huis waar ik mezelf kan zijn en waar ik onbekommerd met mijn vriendinnen kan kletsen. Onlangs vroeg ik Ludo: 'Die revolutie van jou, hoe lang duurt die nog?' Hij antwoordde: '*De revolutie eindigt als ik doodga*'. Kortom: dit soort leven wil hij tot het einde van zijn dagen leiden. Dat heb ik goed onthouden.

» Ik hoop dat hij ooit tot bezinning komt, dat hij wat minder droomt en wat meer realiteitszin aankweekt. Hij is erg veranderd, de laatste tijd. Ik denk dat er nog hoop is. Ik wil zo snel mogelijk mijn eigen geld verdienen en volkomen onafhankelijk worden. Alleen in volkomen vrijheid zal ik echt van hem kunnen houden.»

Out of Africa

Op de dag van mijn vertrek wordt Ludo Martens plotseling weggeroepen naar zijn goede vriend Pierre Yambuya, voor 'een belangrijke mededeling'. Deze keer mag ik niet mee. Als Ludo terugkomt, ziet hij lijkleek. Hij is zwijgzaam en gespannen. 'Scheelt er wat?' vraagt Mira. Martens schudt alleen maar het hoofd en staart in het ijle.

Tijd om mijn koffers te pakken. Ik deel wat toiletspullen aan de zusjes van Mira uit en stop hun wat mij rest aan *francs congolais* toe. Eén van de vele CPP-kamera-

den geeft mij een dikke bruine enveloppe mee, met een Brussels adres erop. Persoonlijk afgeven, zegt hij. '*C'est très important*.'

Bij het vallen van de avond gezellen Ludo en Mira mij naar de luchthaven, voor de nachtvlucht naar Brussel. Onderweg vertrouwt Martens mij toe wat hem deze ochtend zo van streek heeft gemaakt: 'Yambuya beweert dat ik gevaar loop. Achter de coullissen is een zware machtsstrijd aan de gang. Het zou beter zijn dat ik voor een poosje verdwijnt.' Verder heeft een bevriend journalist in Kigali, de hoofdstad van Rwanda, opgevangen 'dat de Amerikanen het gauchistische gestook van Ludo Martens meer dan beu zijn en plannen maken om hem te liquideren'.

Uit Kinshasa wegluchten is niet zo moeilijk: aan de overkant van de Congostraat ligt Brazzaville. Met een gehuurde speedboot ben je er in enkele minuten. Terug naar België vliegen is delicaat: als Martens zijn hoge bescherming verliest, wie zal hem dan een uitreisvisum bezorgen?

Zoals hij dat al bij mijn aankomst deed, wil Ludo mij weer door de douane loodsen. Maar deze keer mist zijn vodge papier iedere uitwerking: de magie is weg. Ik krijg net de tijd om handjes te schudden, dan word ik meegeleid met de mensenstroom. De sfeer bij de *check-in* is broeierig en dreigend, alsof er een revolutie aan de gang is. Militairen met de mitrailleur in aanslag dwingen mij naar een lange tafel, voor controle van de bagage.

'Ik wilde weten of hij in Europa geen vrouw had - je weet maar nooit met die blanken - maar hij zei altijd nee. Tot hij mij op een dag schreef dat hij getrouwd was met een meisje uit Burkina Faso, en dat hij een dochter met haar had: Amada. Ik had toen echt *un dégout fatal* van hem.'

Het gaat meteen fout: een douanier trekt drie blauwe fardes uit mijn rugzak.

-*Qu'est-ce que c'est que ça?*

Hij bladert door de mappen: ze bevatten vooral fotokopies van alles wat de laatste twee jaar ontrent Congo in de Belgische kranten werd gepubliceerd.

Ik leg de man uit dat ik journalist ben. Nou, dat had ik beter niet gezegd. Twee inspecteurs in burger pakken mij beet en duwen mij naar een kale achterkamer. Er staat een metalen bureau, één stoel, en verder niets. Anderhalf uur lang word ik ondervraagd. Wat kwam ik in Congo doen? Wie heb ik gesproken? Wie was mijn opdrachtgever? Ik laat de naam van minister Yerodia vallen, maar dat heeft een averechts effect:

-*Nous, on s'en fout de monsieur Yerodia. Ici c'est la police, monsieur.*

De heren graaien in mijn rugzak en vinden de bruine enveloppe die ik van Ludo's kameraad heb meegereggen. Ze blijkt een videocassette te bevatten.

-*Wat staat erop? Wie heeft dit gefilmd?*

Ik kan alleen maar zeggen dat ik het niet weet. Zweet breekt mij aan alle kanten uit. Voortdurend kijk ik op mijn klok: het vliegtuig stijgt over minder dan één kwartier op. Ik denk aan de woorden van Ludo Martens: 'De *Sûreté* is van onder tot boven geïnfiltreerd door oud-Mobutisten.' Tijdens mijn verblijf heb ik alleen vriendelijke, enthousiaste strijders voor de goede zaak ontmoet. Maar hier word ik geconfronteerd met de andere, de grimmige kant van Congo.

Mijn bagage wordt binnenste-buiten gekeurd. Al mijn zonden komen aan het licht. Ik heb twaalf audiocassettes bij me, met de naam van iedere interviewee erop. Zes kleine digitale videocassettes. Twee filmrolletjes. Een boek over Stalin. Een over Yambuya. Er wordt gefluisterd en gewichtig heen en weer gebeld, altijd in het Lingala. Ik vang woorden op als *espion* en *prison*.

Al mijn materiaal wordt aangeslagen. Ik moet een papier ondertekenen waarin ik verklaar dat ik tegen de Congolese wet heb gezondigd door clandestien te filmen en te trachten verdacht materiaal uit het land te smokkelen. Ondertussen is de check-in al één kwartier afgesloten. Ongetwijfeld wordt een *last call* aan mijn adres

omgeroepen. Ik denk aan wat allemaal verloren dreigt te gaan: vijftien uur interview, twee weken voorbereiding, een gigantische kostennota. Guy slaat mij dood als ik zo thuiskom.

Money Honey

Een zwarte in een gebloemd hemd en met sluwe trekken komt de verhoorkamer binnen. Uit zijn autoritaire manier van doen maak ik op dat hij de chef is. Hij wisselt van gedachten met mijn drie ondervragers, lijkt ze uit te schelden, en wendt zich dan met een brede glimlach tot mij.

-*Peut-être qu'on peut s'arranger, monsieur?*

Hij vraagt geld. Niet weinig: vijfhonderd dollar.

Een vreemde woede komt over mij. Ik sta op, gris mijn paspoort van het bureau en stap schreeuwend en tierend naar buiten:

-Hou mijn bagage maar. Ik geef je niet één dollar. Maar alles wat mij hier is overkomen, zal ik neerschrijven en publiceren.

Tot mijn verbazing laten ze mij gaan. Ik loop dwars door alle controles heen naar de wachtzaal. De passagiers zitten er nog. Nooit eerder was ik zo blij met een vertraging. Ik plof neer in een stoel en voel mijn hart in mijn keel kloppen. Terwijl ik nog aan het uithijgen ben, wordt op mijn rug getikt: het is de man met het gebloemde hemd. Hij brengt mijn rugzak terug, met alles erop en eraan.

-*Donne moi dix dollars, smeekt hij.*

Ik schud het hoofd, ruk de rugzak uit zijn handen, draai mij om en ga op een andere plaats zitten. Drie minuten later begint de *boarding*. Tot op het allerlaatste moment vrees ik aangehouden te zullen worden. Het vliegtuig zet zich in beweging, taxiëert naar de startbaan en neemt zijn aanloop voor de *take-off*. Ik hang als een slappe vod in mijn stoel, hemd kletsnat van het zweet, haar in de war. Voortdurend spoken de gezichten van mijn zwarte gesprekpartners door mijn hoofd. Het is dertig jaar geleden dat ik nog één traan heb gelaten. Ik voel een enorme aandrang om te huilen, maar ook nu lukt het niet.

Wilfried Hendrickx
(Foto's Ludo en Mira Martens)
EINDE

'2 x Enkel: Chicago'

Ontdek de scat

'De Disneyversie van New York,' zo omschreef een inwoner van Chicago zijn stad. Gilda De Bal en Chris Dusauchoit liepen met het hoofd in de nek door de stad met de mooiste wolkenkrabbers ter wereld.

CHRIS DUSAUCHOIT « Net als New York is Chicago een stad met spieren, een stad met veel *Schwung*, maar het is rustiger en nog eleganter dan New York. In het centrum hebben we twee parkeertorens in de vorm van maïskolven gezien. We mogen al eens lachen met Amerikanen, maar zo'n mooie parkeergarages bouwen kunnen wij niet. De gebouwen in Chicago maken echt een overweldigende indruk.»

HUMO Welke tips hebben jullie te bieden?

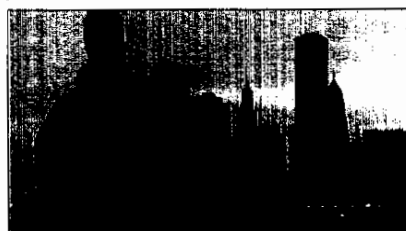
GILDA « Ik raad iedereen aan een mis in de gospelkerk van *Greater Little Rock* bij te wonen. Ik was er echt van aangedaan. Het trof mij hoe die mensen hun emoties zo open konden tonen. De manier waarop die mis op gang werd gebracht, de golf van energie... Ik stond daar te janken, en Chris in de coulissen ook (*lacht*).»

CHRIS « Mijn tips is *The Green Mill*, een jazzkeet. Het toffe eraan is dat de hele avond wordt gepresenteerd als een radioshow uit de jaren dertig of veertig. Er hangt een heel toffe sfeer.»

HUMO Gilda, jij bezocht een wel heel bizarre winkel: de Three Dog

Bakery.

GILDA « Je hebt hier ook winkels waar ze hondenbrokjes en -koekjes verkopen, maar ginder kan je

voor de hond taarten voor speciale gelegenheden laten bakken. Dat vind ik toch tamelijk ziekelijk. Ze verkochten daar nog andere *crazy* dingen, onder andere tabletjes voor honden met een stinkende adem.»

CHRIS « Gilda heeft er nog zo'n absurd geval gevonden - en mij cadeau gedaan: een drinkbus voor baasje en hond samen. Er zit een buigzaam rietje aan waaraan het baasje kan drinken, en uit dat rietje kan je water in een op de thermostaat vastgemaakte beker laten lopen; daaruit laat je de hond dan lebben. Echt iets voor mensen die niet willen dat hun hond hond is: elke hond die op wandel dorst krijgt, gaat natuurlijk aan de eerste de beste plas drinken. Dát cadeau heb ik dus weggegooid (*lacht*).»

(idb)

'2X ENKEL: CHICAGO'

Canvas, zon. 25 maart, 22.20 u.

U daar: naar Chicago!

Elke week kan één Humolezer met partner Gilda en Chris achterna voor de prijs van één telefoontje. Of u de twee gratis vliegtuigtickets naar Chicago - aangeboden door *Usit Connections* - wint, verneemt u op het nummer 0900/28.882 tot en met dinsdag 27 maart om middernacht.

Wie buiten de prijzen valt, kan nog altijd met Sabena naar Chicago: voor de prijs van promotievluchten surf u naar www.sabena.com/booking/specialoffers/index.shtml.

Meer informatie over Chicago vindt u vanaf volgende maandag op Humo's Wild Site: <http://www.humo.be>.

Weg is weg

Humo geeft 25x2 kaarten weg voor de reismarkt *Travellers meet Travellers*, georganiseerd door *Usit Connections* op zondag 25 maart. Tussen 10 en 19 uur kunnen reizigers er informatie uitwisselen over verre en nabije streken. Plaats van het gebeuren: *Centro Galego La Tentation*, Lakensestraat 28 in Brussel. Een telefoontje naar 0900/28.881 vóór donderdag 22 maart middernacht en u weet of die gratis toegangskarten daar speciaal voor u aan de kassa zullen liggen.

usit CONNECTIONS
THE TRAVELLING GENERATION

www.usitconnections.be